Základy aplikovanej geofyziky 1

Úvod

kaeg.sk

katedra_aplikovanej_geofyziky

skriptá prednášky

učebné texty nájdete v súboroch na našej webstránke kaeg.sk

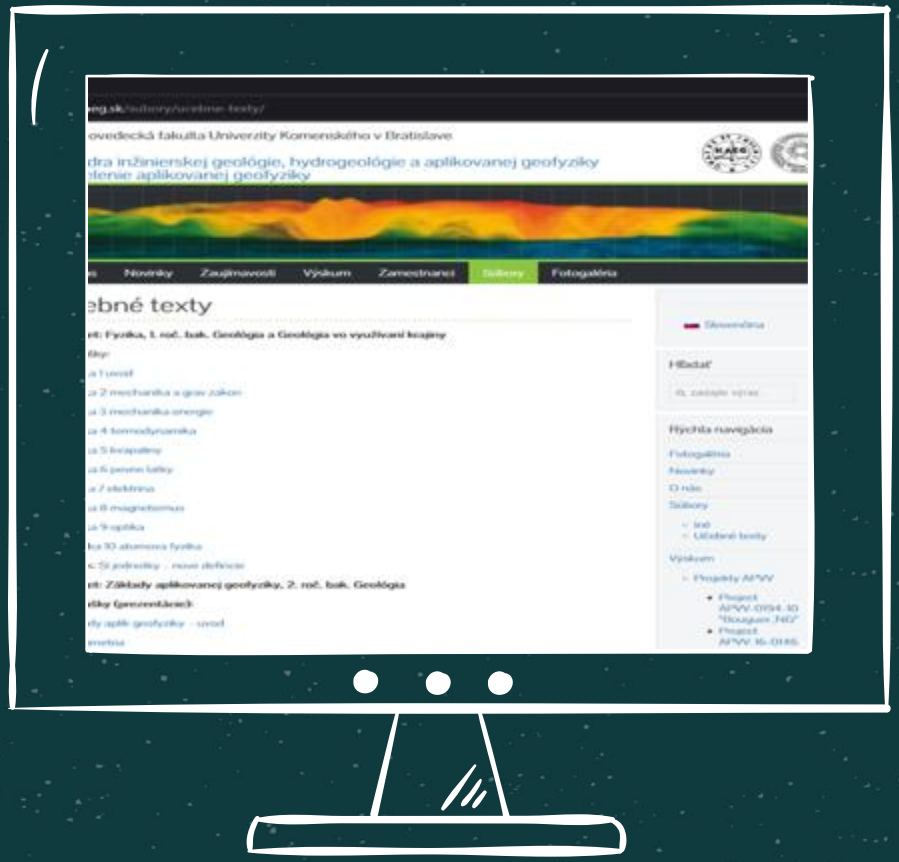

Čo vôbec je geofyzika?

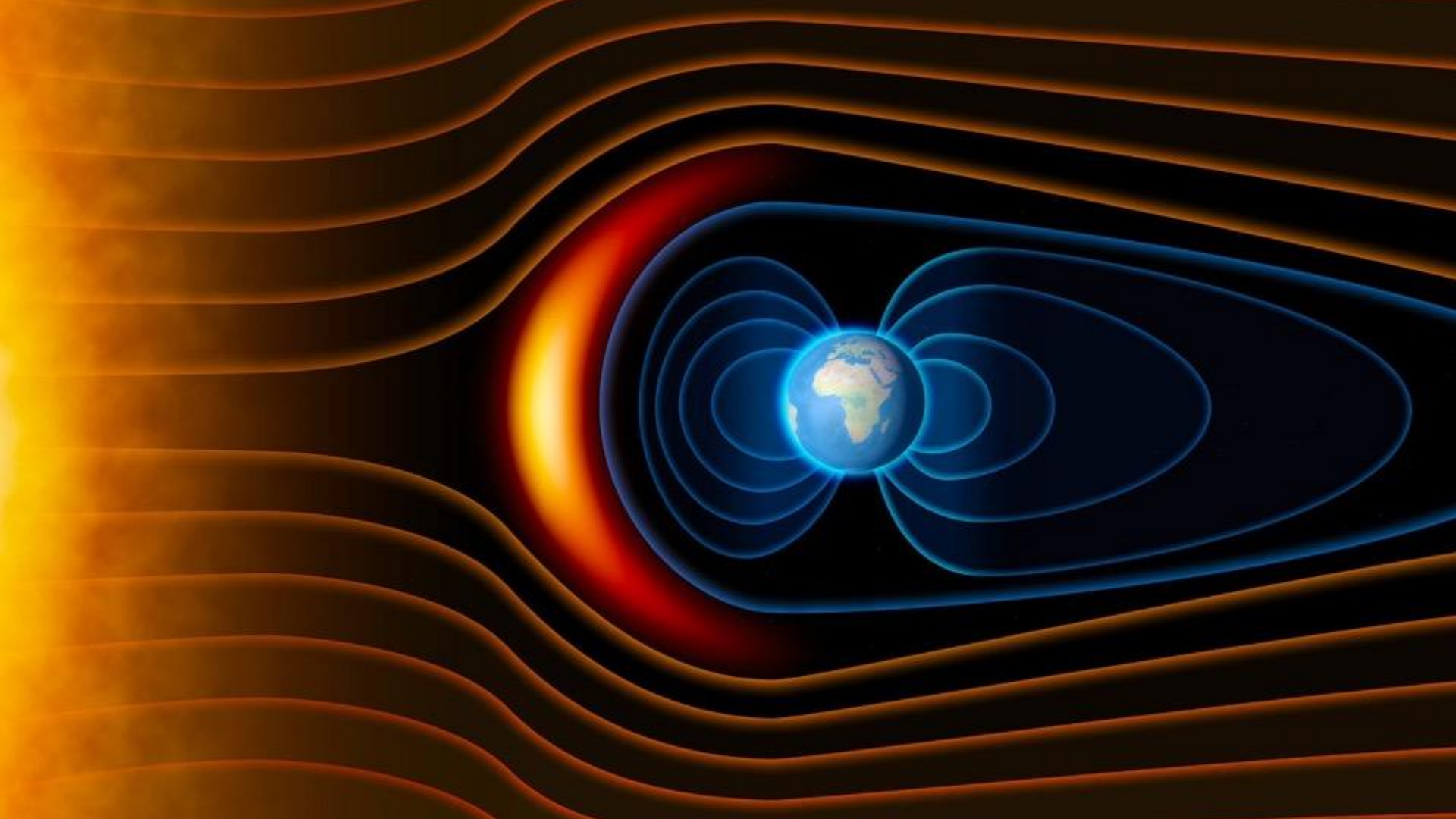

Čo vôbec je geofyzika?

interdisciplinárne odvetvie, ktoré sa zaoberá meraním, spracovaním a interpretáciou fyzikálnych polí Zeme za účelom zisťovania jej stavby, tvaru, interakcie s vesmírom...

geofyzika môže byť...

TEORETICKÁ

fyzika Zeme

APLIKOVANÁ

využitie pri riešení konkrétnych problémov (aplikácií)

fyzikálne polia sú...

PRIRODZENÉ

- magnetické
- tiažové
- elektrické
- mechanické
- „rádioaktívne“
- tepelné

UMELÉ

- elektrické (EM)
- mechanické

A čo z tých fyzikálnych polí vlastne máme?

Prítomnosť nehomogenít (tie nás zaujímajú) sa často prejavuje v meraných fyzikálnych poliach.

Nehomogenity môžu byť geologické, ekologické, inžinierske, archeologické...

A čo z tých fyzikálnych polí vlastne máme?

Dôležitý je kontrast v meranej fyzikálnej veličine (napr. hustota, elektrický odpor...)

ZDROJE FYZIKÁLNYCH POLÍ ZEME

a metódy, ktoré ich skúmajú

METÓDA	ZDROJ
seizmika	umelý
seizmológia	prirodzený
gravimetria	prirodzený
magnetomeria	prirodzený
geoelektrika, elektromagnetika	prirodzený a umelý
rádiometria	prirodzený
geotermika	prirodzený
karotáž	prirodzený a umelý

PRÍSTROJE

sú postavené na rôznych mechanizmoch interakcie fyzikálneho poľa so senzorom

Takto vyzerá aplikovaná geofyzika.

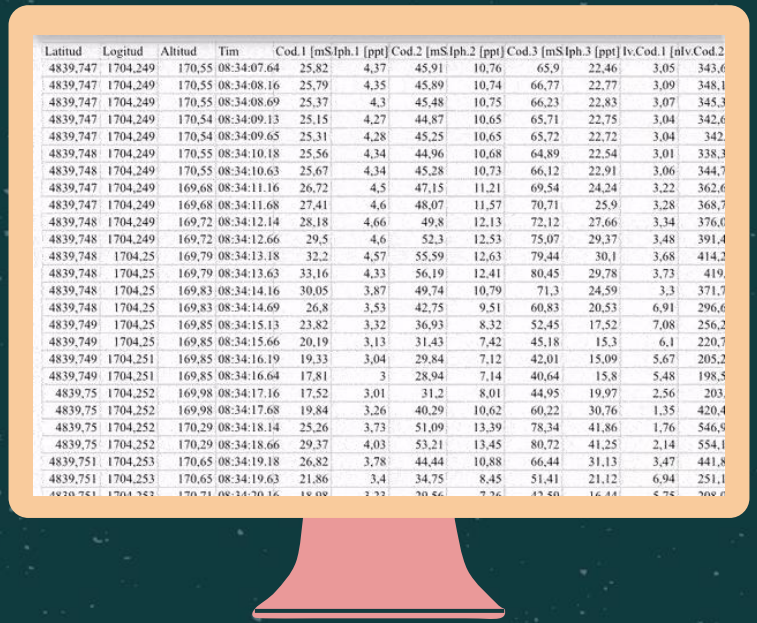

Latitud	Logitud	Altitud	Tim	Cod.1 [mS.Iph.1	[ppt]	Cod.2 [mS.Iph.2	[ppt]	Cod.3 [mS.Iph.3	[ppt]	Iv.Cod.1	[nIv.Cod.2
4839,747	1704,249	170,55	08:34:07.64	25,82	4,37	45,91	10,76	65,9	22,46	3,05	343,6
4839,747	1704,249	170,55	08:34:08.16	25,79	4,35	45,89	10,74	66,77	22,77	3,09	348,1
4839,747	1704,249	170,55	08:34:08.69	25,37	4,3	45,48	10,75	66,23	22,83	3,07	345,3
4839,747	1704,249	170,54	08:34:09.13	25,15	4,27	44,87	10,65	65,71	22,75	3,04	342,6
4839,747	1704,249	170,54	08:34:09.65	25,31	4,28	45,25	10,65	65,72	22,72	3,04	342,
4839,748	1704,249	170,55	08:34:10.18	25,56	4,34	44,96	10,68	64,89	22,54	3,01	338,3
4839,748	1704,249	170,55	08:34:10.63	25,67	4,34	45,28	10,73	66,12	22,91	3,06	344,7
4839,747	1704,249	169,68	08:34:11.16	26,72	4,5	47,15	11,21	69,54	24,24	3,22	362,6
4839,747	1704,249	169,68	08:34:11.68	27,41	4,6	48,07	11,57	70,71	25,9	3,28	368,7
4839,748	1704,249	169,72	08:34:12.14	28,18	4,66	49,8	12,13	72,12	27,66	3,34	376,0
4839,748	1704,249	169,72	08:34:12.66	29,5	4,6	52,3	12,53	75,07	29,37	3,48	391,4
4839,748	1704,25	169,79	08:34:13.18	32,2	4,57	55,59	12,63	79,44	30,1	3,68	414,2
4839,748	1704,25	169,79	08:34:13.63	33,16	4,33	56,19	12,41	80,45	29,78	3,73	419,
4839,748	1704,25	169,83	08:34:14.16	30,05	3,87	49,74	10,79	71,3	24,59	3,3	371,7
4839,748	1704,25	169,83	08:34:14.69	26,8	3,53	42,75	9,51	60,83	20,53	6,91	296,6
4839,749	1704,25	169,85	08:34:15.13	23,82	3,32	36,93	8,32	52,45	17,52	7,08	256,2
4839,749	1704,25	169,85	08:34:15.66	20,19	3,13	31,43	7,42	45,18	15,3	6,1	220,7
4839,749	1704,251	169,85	08:34:16.19	19,33	3,04	29,84	7,12	42,01	15,09	5,67	205,2
4839,749	1704,251	169,85	08:34:16.64	17,81	3	28,94	7,14	40,64	15,8	5,48	198,5
4839,75	1704,252	169,98	08:34:17.16	17,52	3,01	31,2	8,01	44,95	19,97	2,56	203,
4839,75	1704,252	169,98	08:34:17.68	19,84	3,26	40,29	10,62	60,22	30,76	1,35	420,4
4839,75	1704,252	170,29	08:34:18.14	25,26	3,73	51,09	13,39	78,34	41,86	1,76	546,9
4839,75	1704,252	170,29	08:34:18.66	29,37	4,03	53,21	13,45	80,72	41,25	2,14	554,1
4839,751	1704,253	170,65	08:34:19.18	26,82	3,78	44,44	10,88	66,44	31,13	3,47	441,8
4839,751	1704,253	170,65	08:34:19.63	21,86	3,4	34,75	8,45	51,41	21,12	6,94	251,1
4839,751	1704,253	170,71	08:34:20.16	18,08	3,33	29,56	7,36	42,59	16,44	5,75	208,0

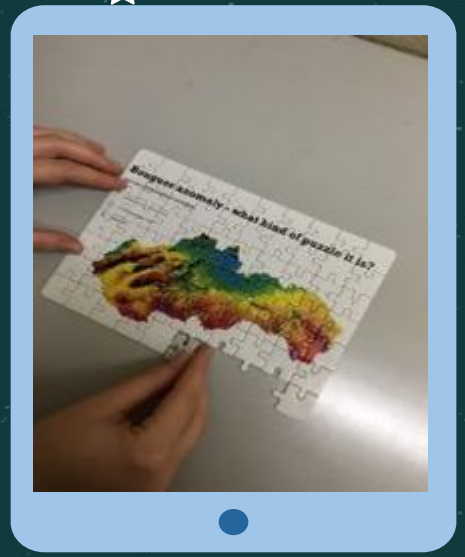

meranie

spracovanie

interpretácia

SEIZMIKA

štúdium mechanického elastického vlnenia,
ktoré prechádza vnútrom Zeme
a je vyvolané **umelo**

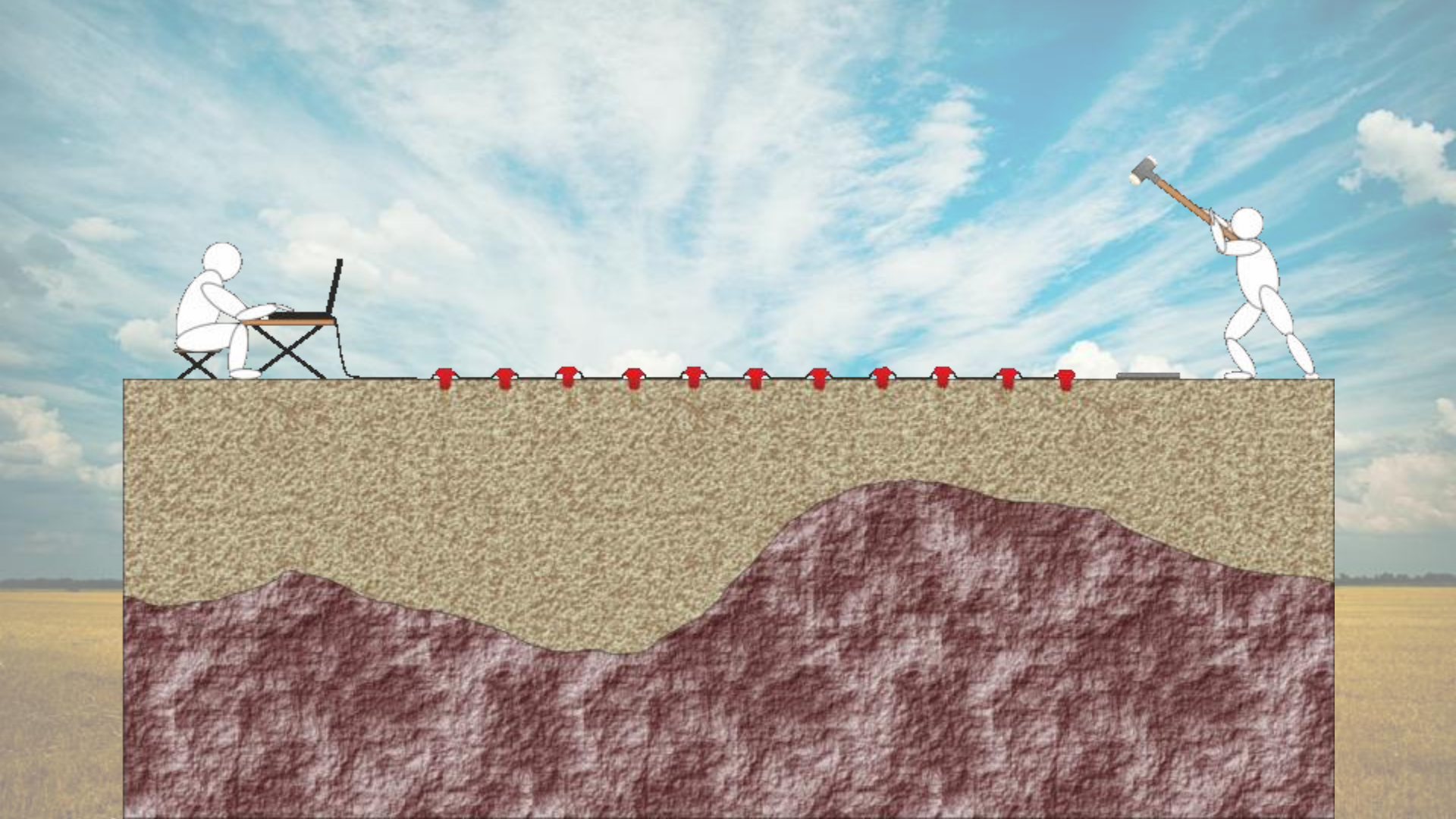

Zdroj mechanického vlnenia

Zdroj mechanického vlnenia

Vysielač a prijímač

- vysielač mechanického vlnenia je zdroj
- potrebujeme aj prijímač (na registráciu vlnenia)

Prijímač mechanického vlnenia

geofón

(zemský telefón)

Typy vĺn

POVRCHOVÉ

OBJEMOVÉ

POZDĺŽNE

PRIEČNE

Typy vĺn

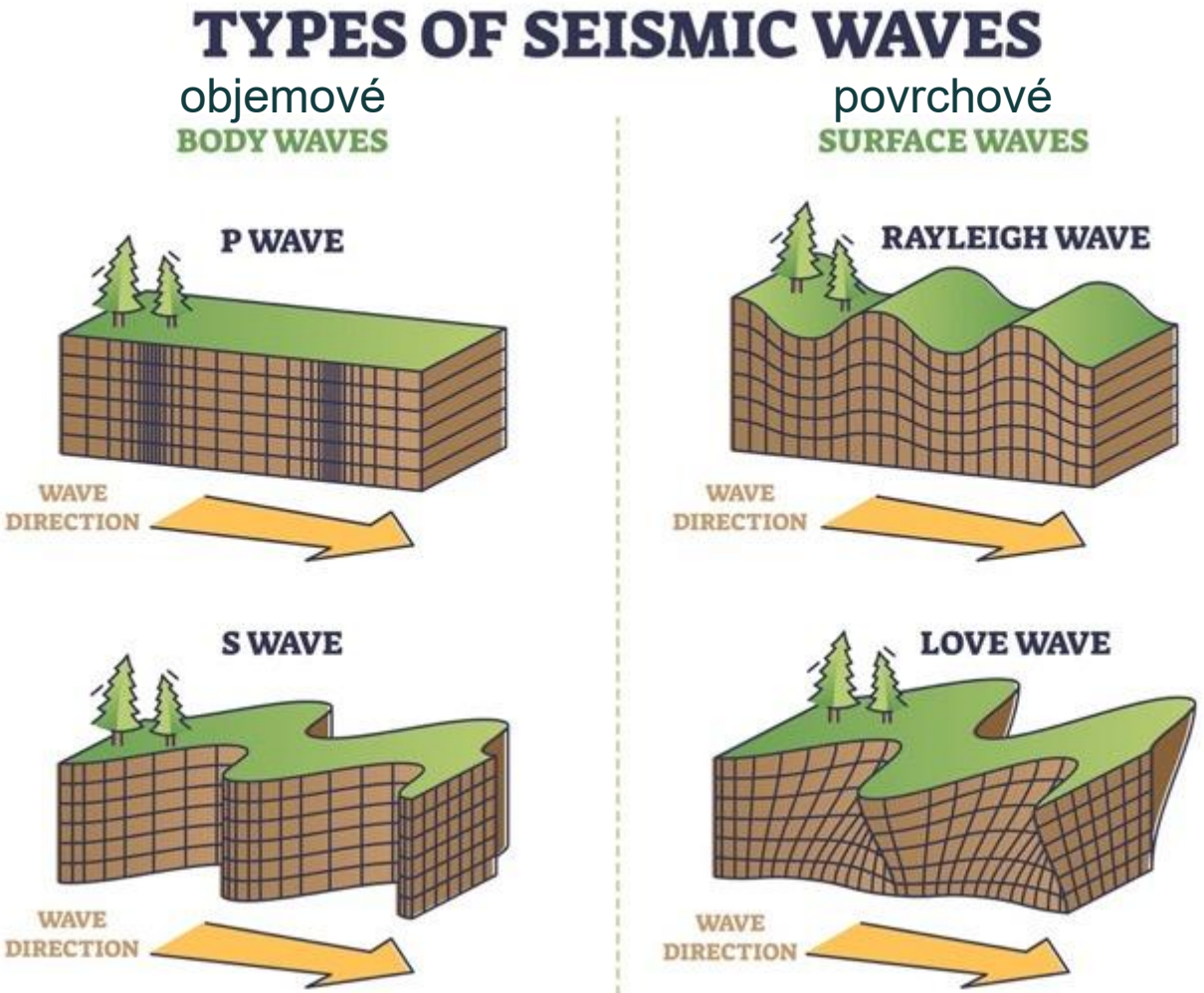
TYPES OF SEISMIC WAVES
objemové
BODY WAVES
povrchové
SURFACE WAVES
P WAVE
WAVE DIRECTION
RAYLEIGH WAVE
WAVE DIRECTION
S WAVE
WAVE DIRECTION
LOVE WAVE
WAVE DIRECTION

Typy vĺn a typy seizmiky

ODRAZENÉ

REFLEXNÁ

LOMENÉ

REFRAKČNÁ

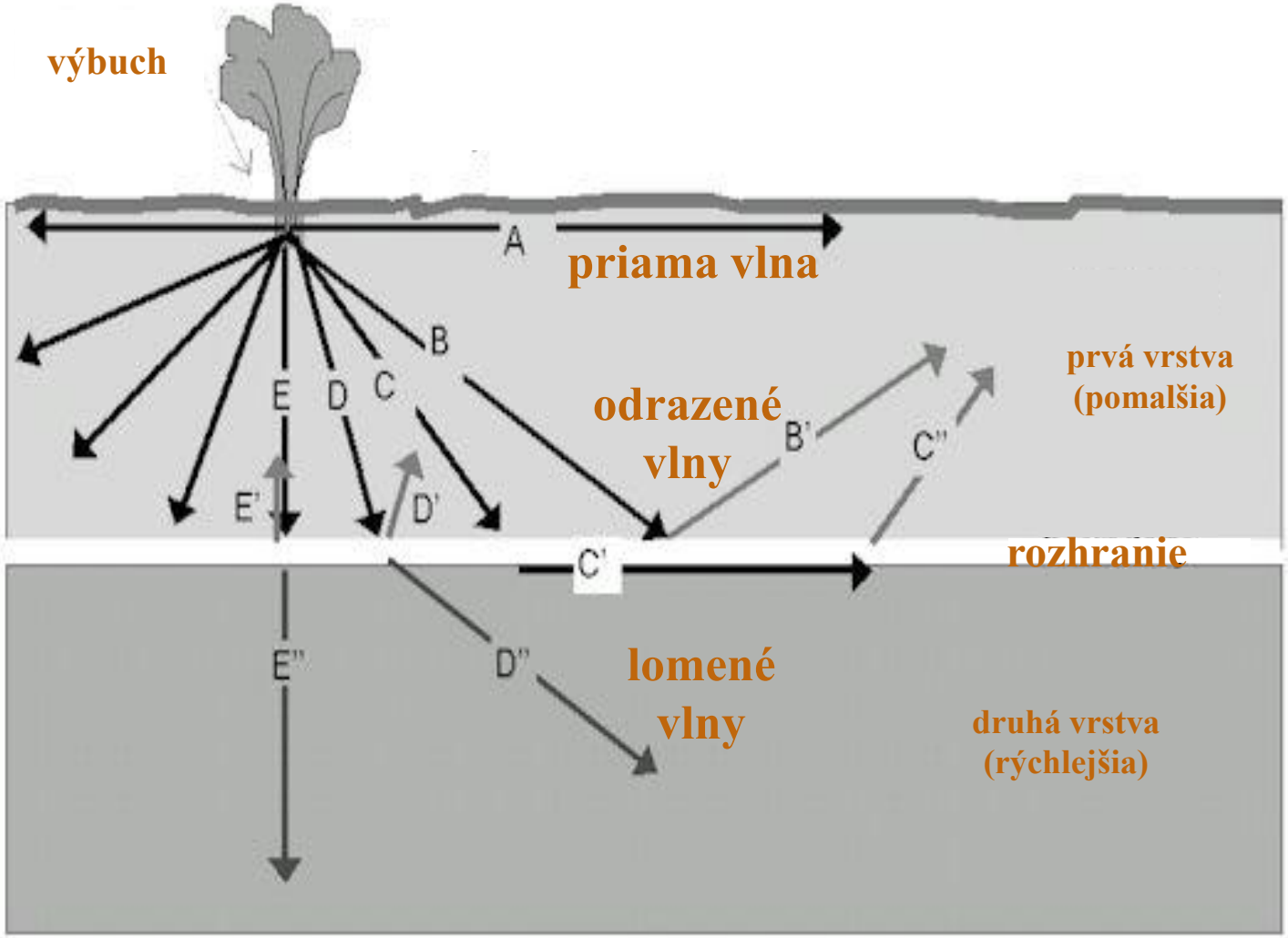
výbuch
A
priama vlna
B
E
D
C
odrazené vlny
B'
C''
prvá vrstva (pomalšia)
E'
D'
C'
rozhranie
E''
D''
lomené vlny
druhá vrstva (rýchlejšia)

Výhody seizmiky

- veľký hĺbkový dosah (niekoľko km)
- rôzne typy štruktúr a rozhraní
- dá sa robiť aj na mori

Seizmika z loďky

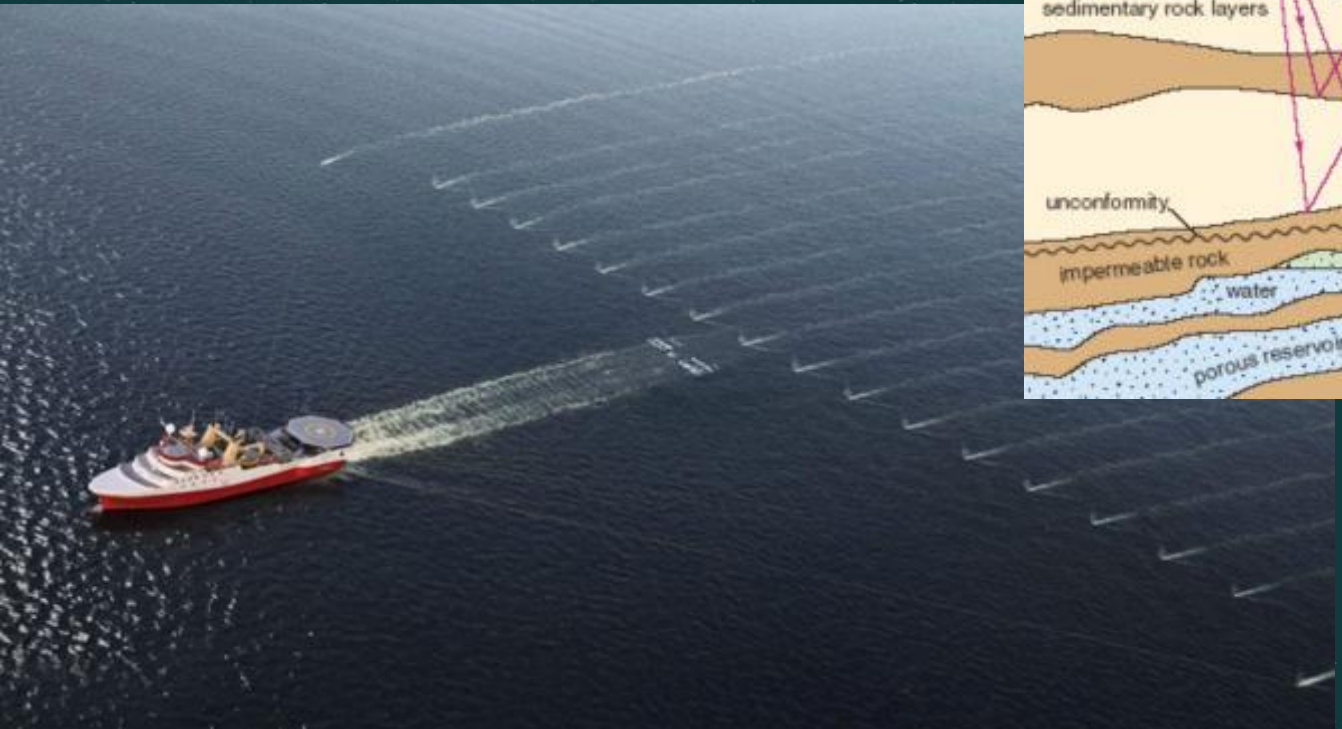

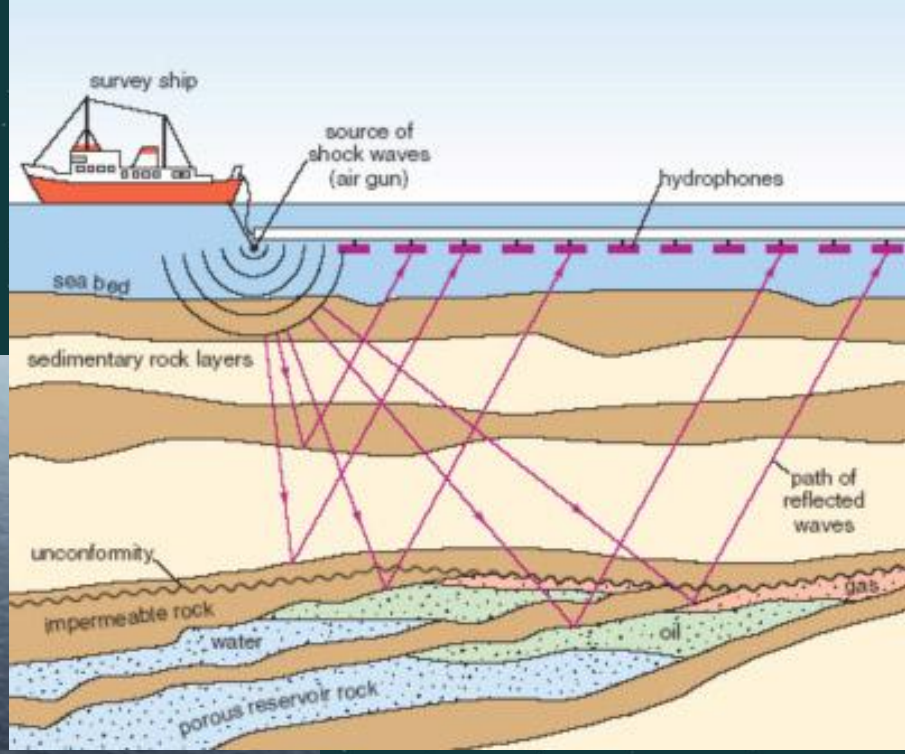

Výsledky (tzv. časový rez)

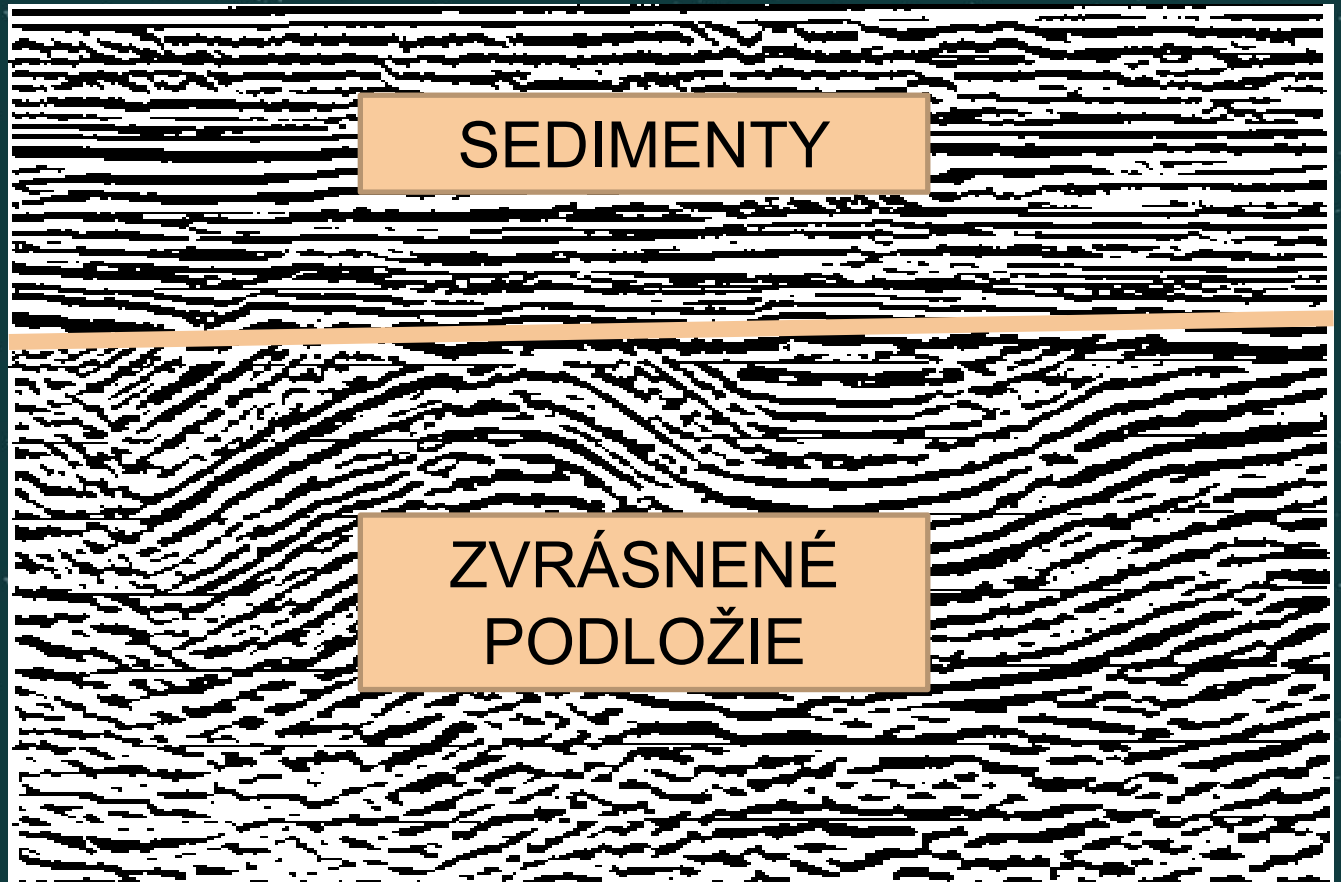

Výsledky (tzv. časový rez)

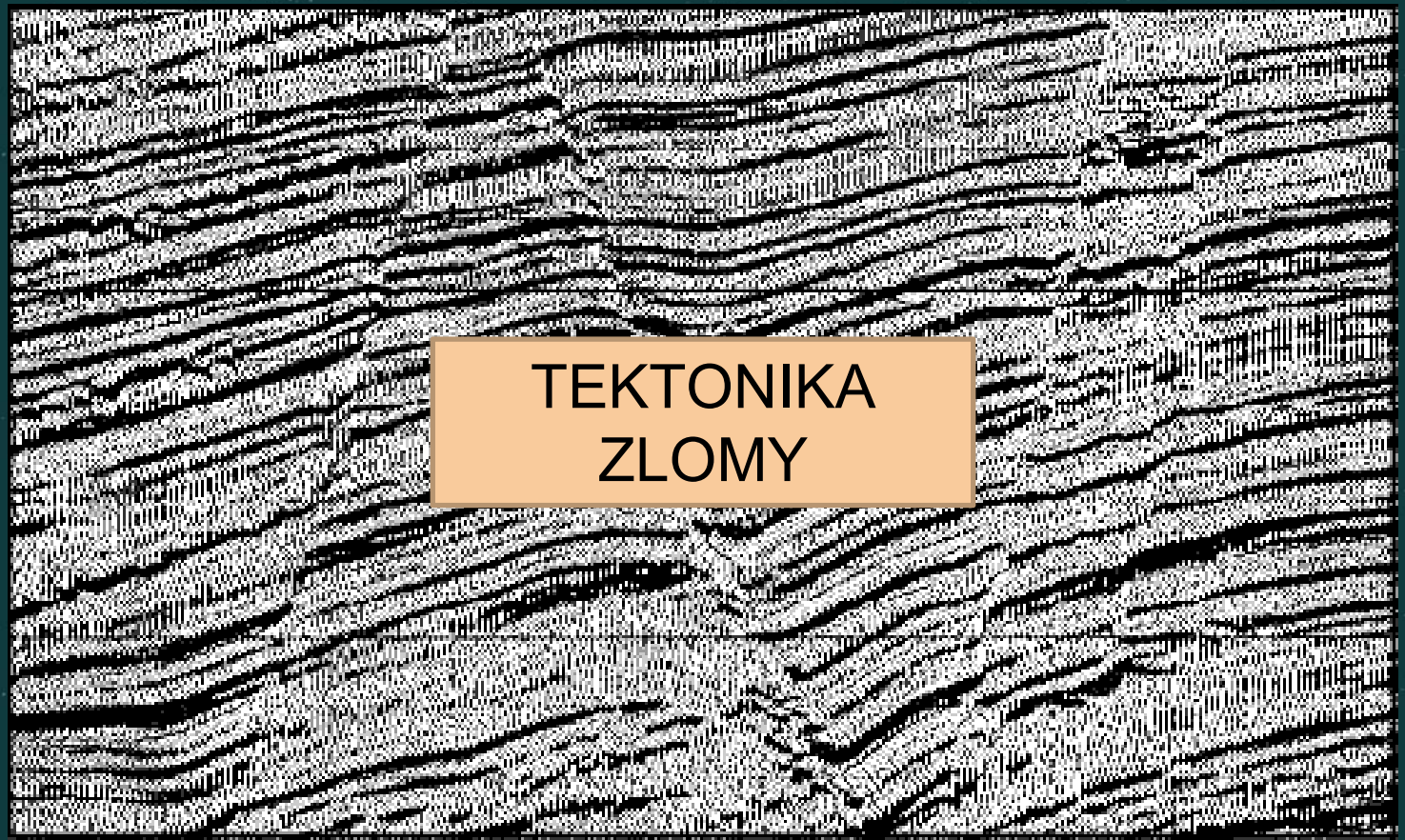

Výsledky (tzv. časový rez)

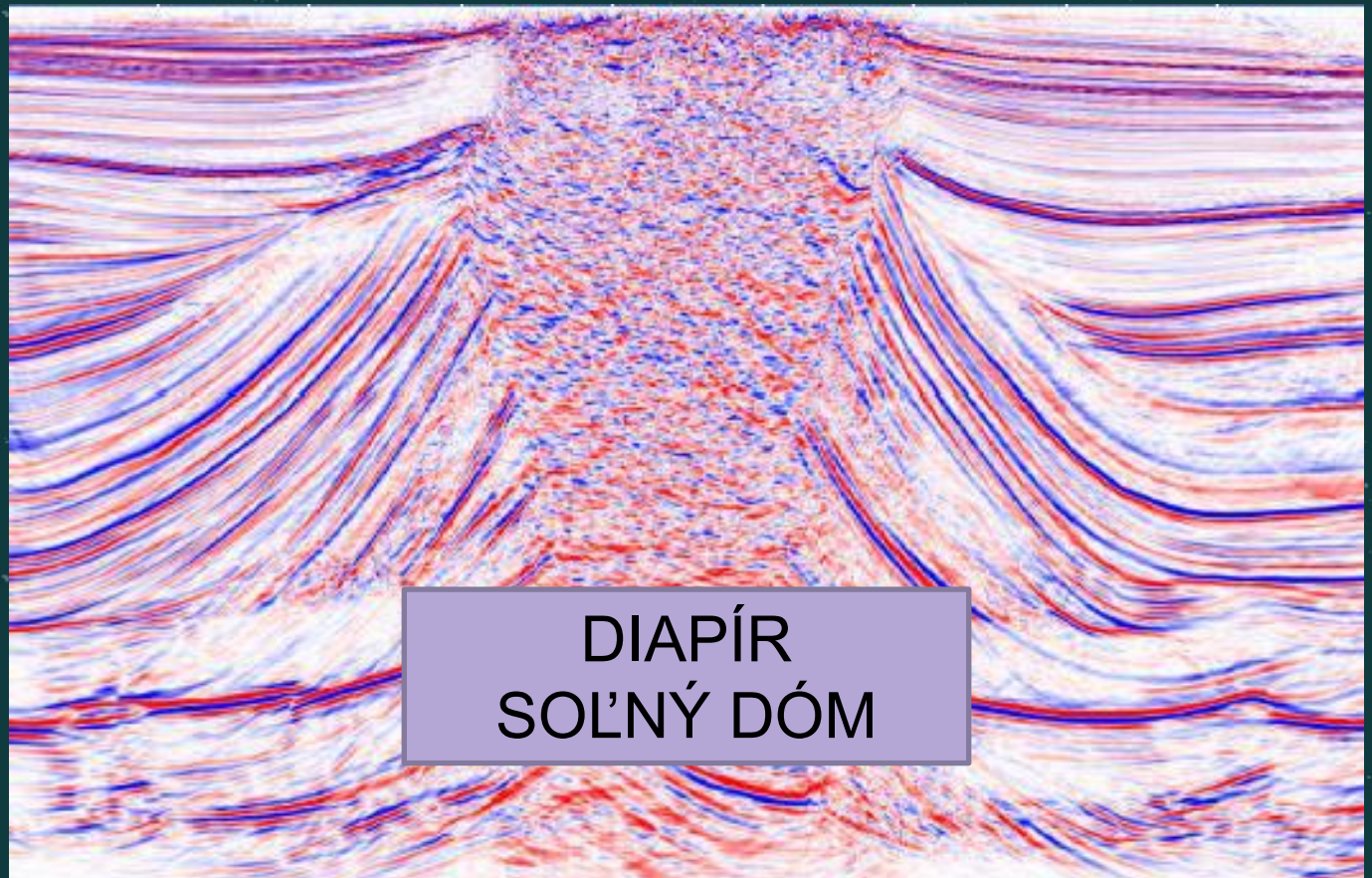

SEIZMOLÓGIA

štúdium mechanického elastického vlnenia,
ktoré prechádza vnútrom Zeme
a je vyvolané **prirodzene**

SEIZMOLÓGIA

štúdium zemetrasení

AKO VZNIKÁ ZEMETRASENIE

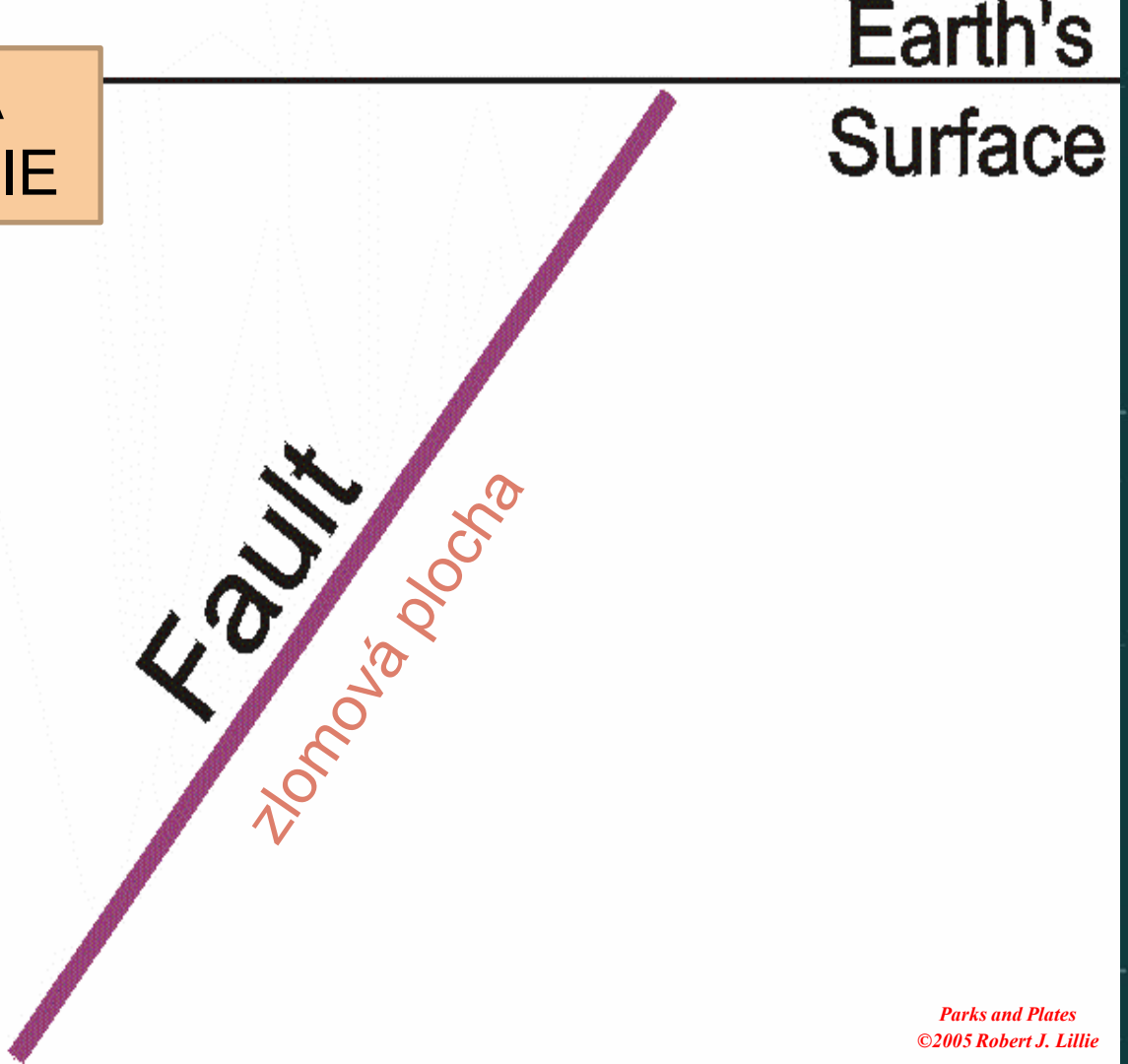

Parks and Plates
©2005 Robert J. Lillie

Zemetrasenie je vibrácia v Zemi spôsobená náhlym uvoľnením elastických vĺn, ktoré vznikli pretrhnutím a prudkým pohybom hornín.

Parks and Plates
©2005 Robert J. Lillie

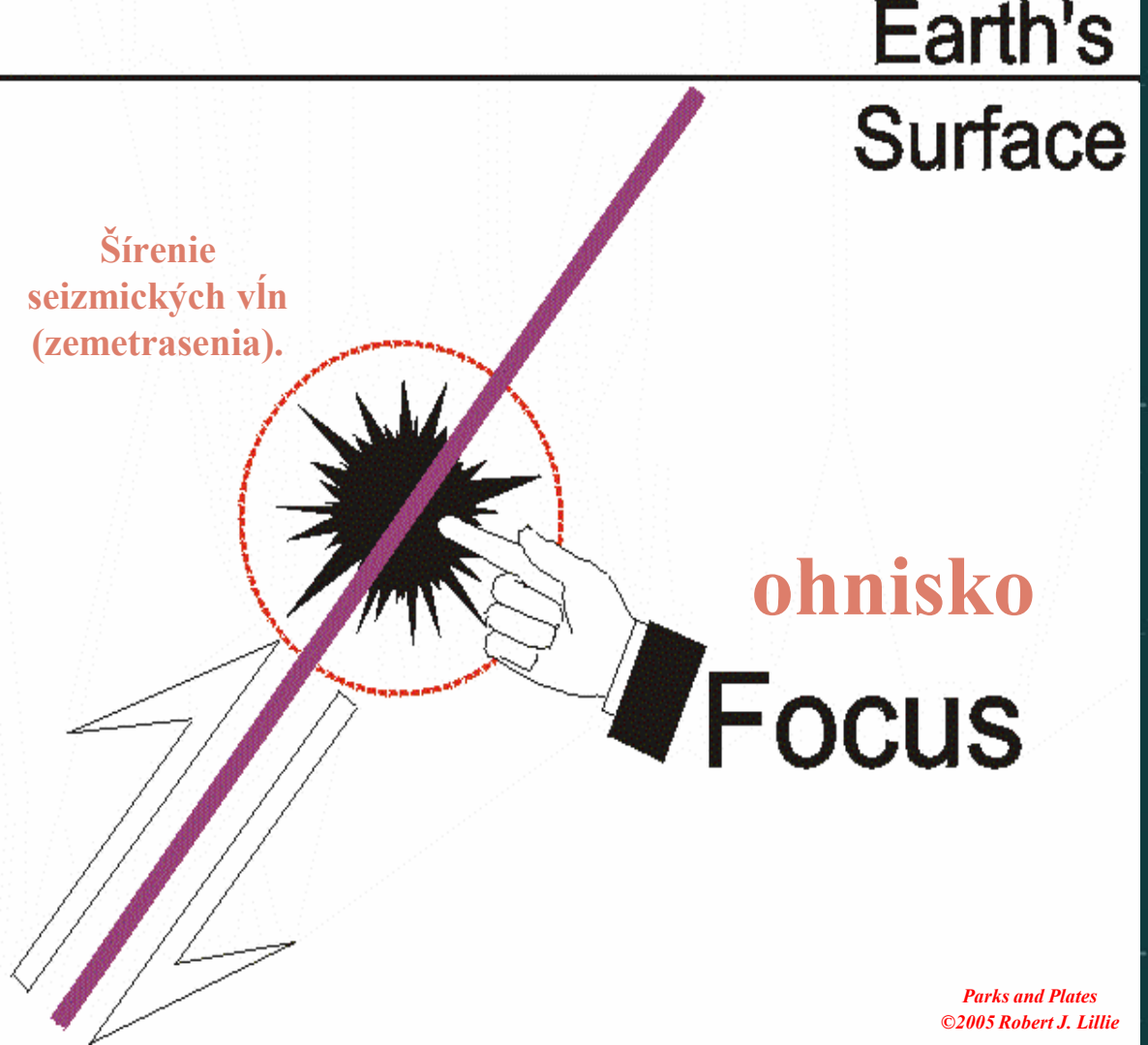

Šírenie
seizmických vĺn
(zemetrasenia).

ohnisko

Parks and Plates
©2005 Robert J. Lillie

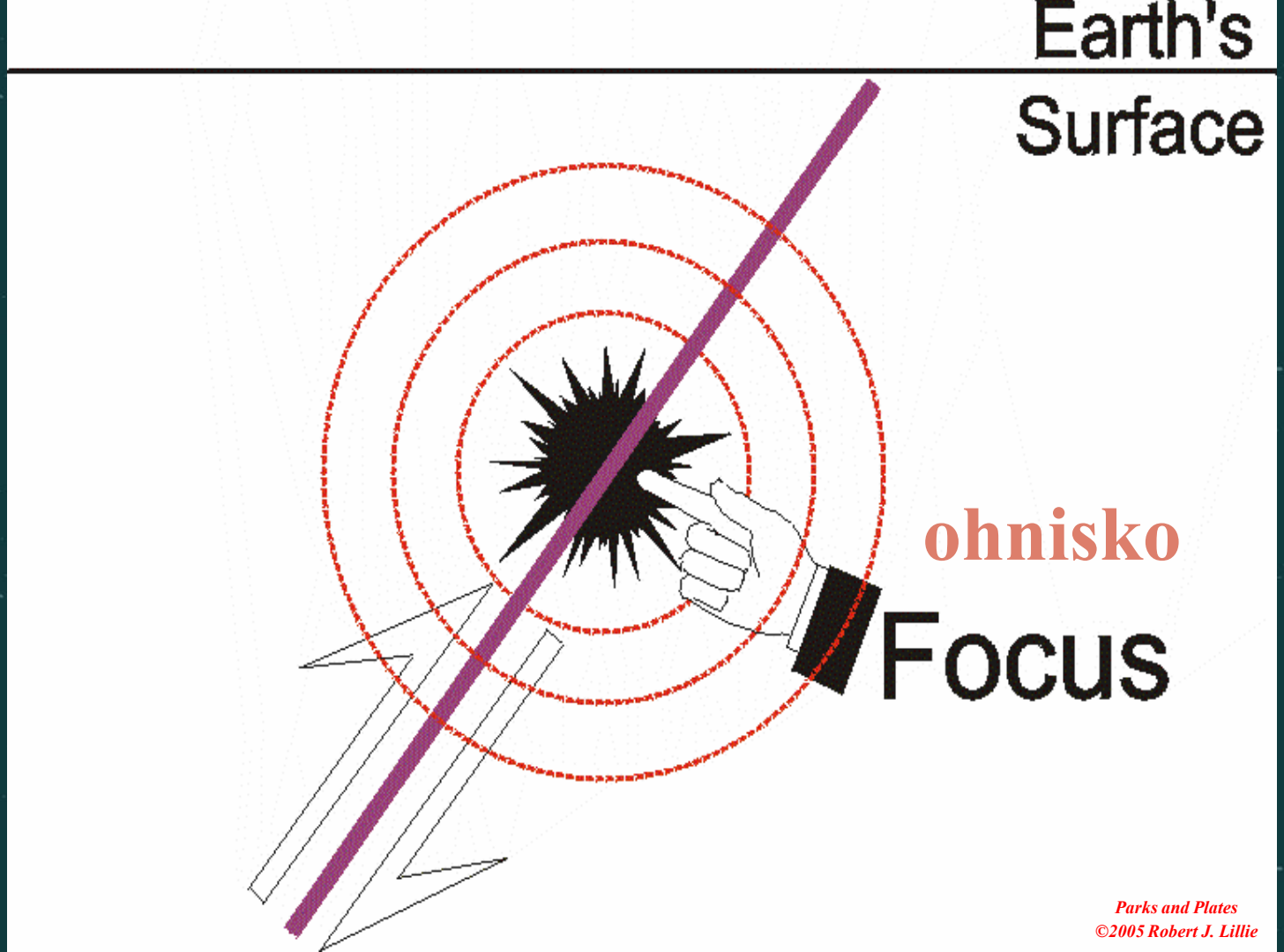

Parks and Plates
©2005 Robert J. Lillie

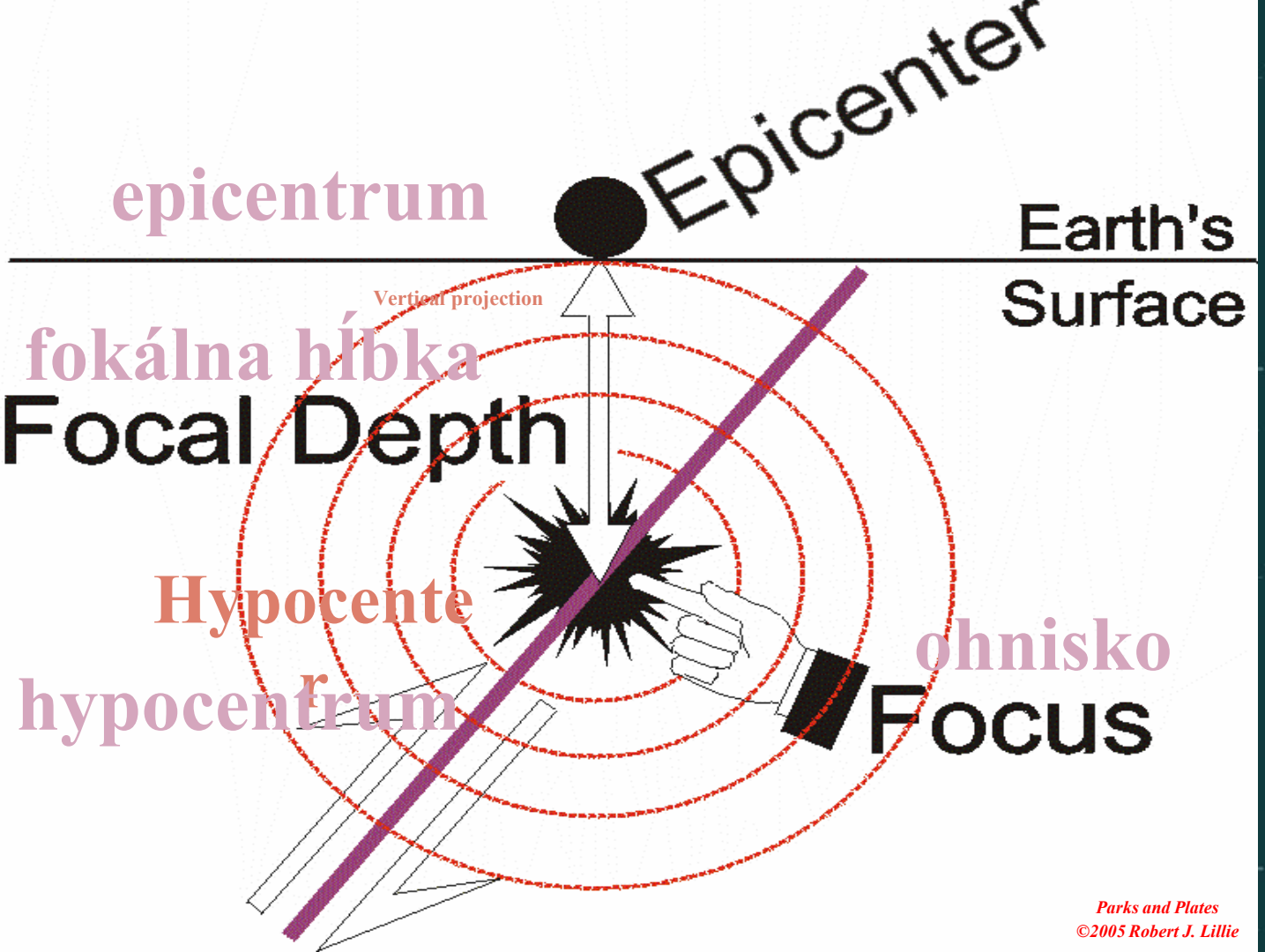
epicentrum
Epicenter
Earth's
Surface
Vertical projection
fokálna hĺbka
Focal Depth
Hypocentr
hypocentrum
ohnisko
Focus
Parks and Plates
©2005 Robert J. Lillie

Sila zemetrasení

- A) intenzita sa určuje podľa škôd (podľa rôznych stupníc: Mercalliho, EMS-98...)
- B) sila zemetrasenia sa nazýva ako magnitúdo (tzv. Richterova škála), určuje sa prístrojmi

Aj vy môžete nahlásiť, že ste cítili zemetrasenie:

- https://www.seismology.sk/Recent_earthquake/info_S.html

- https://www.seismology.sk/

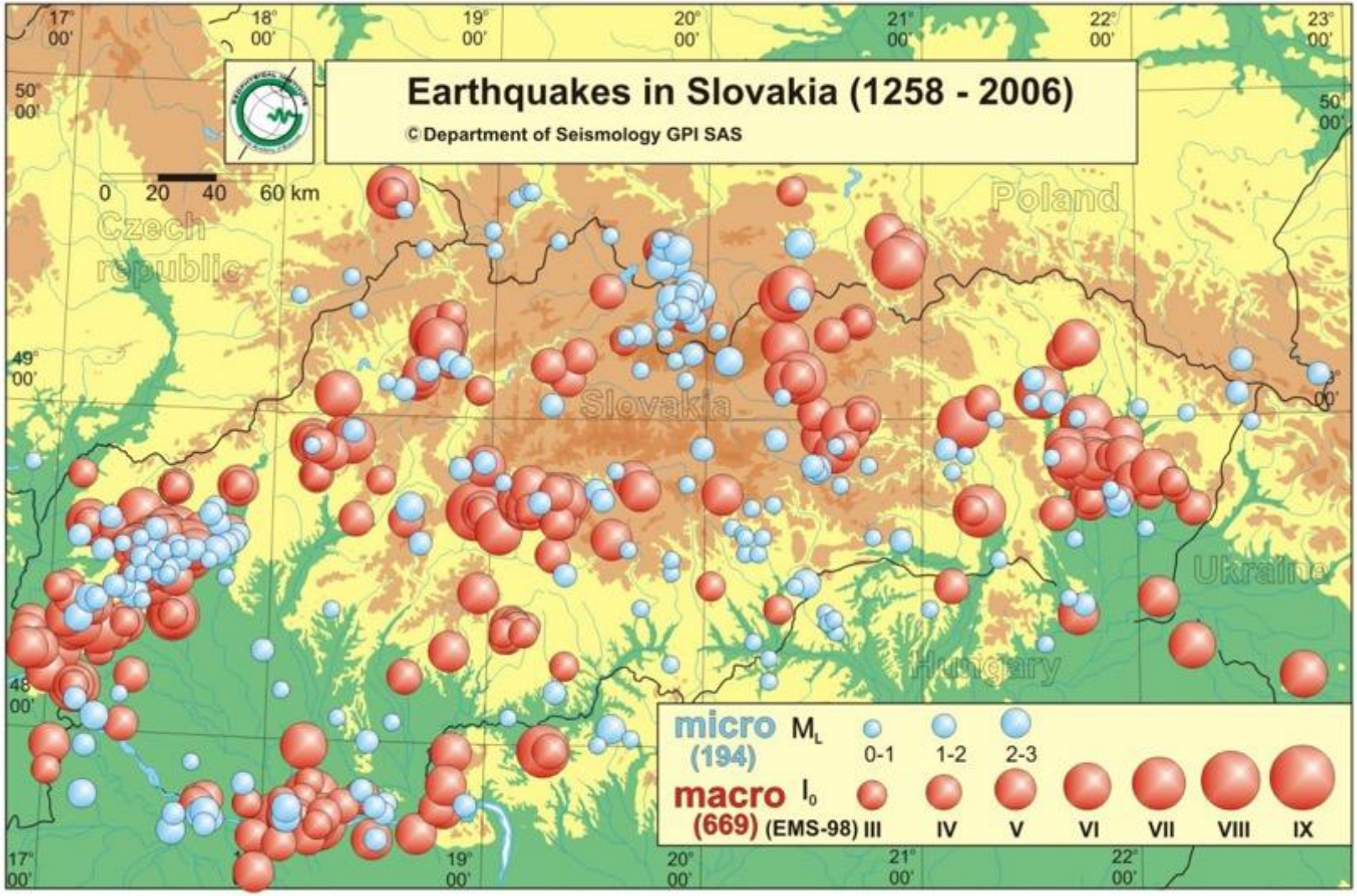
Earthquakes in Slovakia (1258 - 2006)
© Department of Seismology GPI SAS
0 20 40 60 km
Czech republic
Poland
Slovakia
Ukraine
Hungary
17° 00'
18° 00'
19° 00'
20° 00'
21° 00'
22° 00'
23° 00'
50° 00'
49° 00'
48° 00'
micro (194)
M_L
0-1
1-2
2-3
macro (669)
I_0
(EMS-98) III
IV
V
VI
VII
VIII
IX

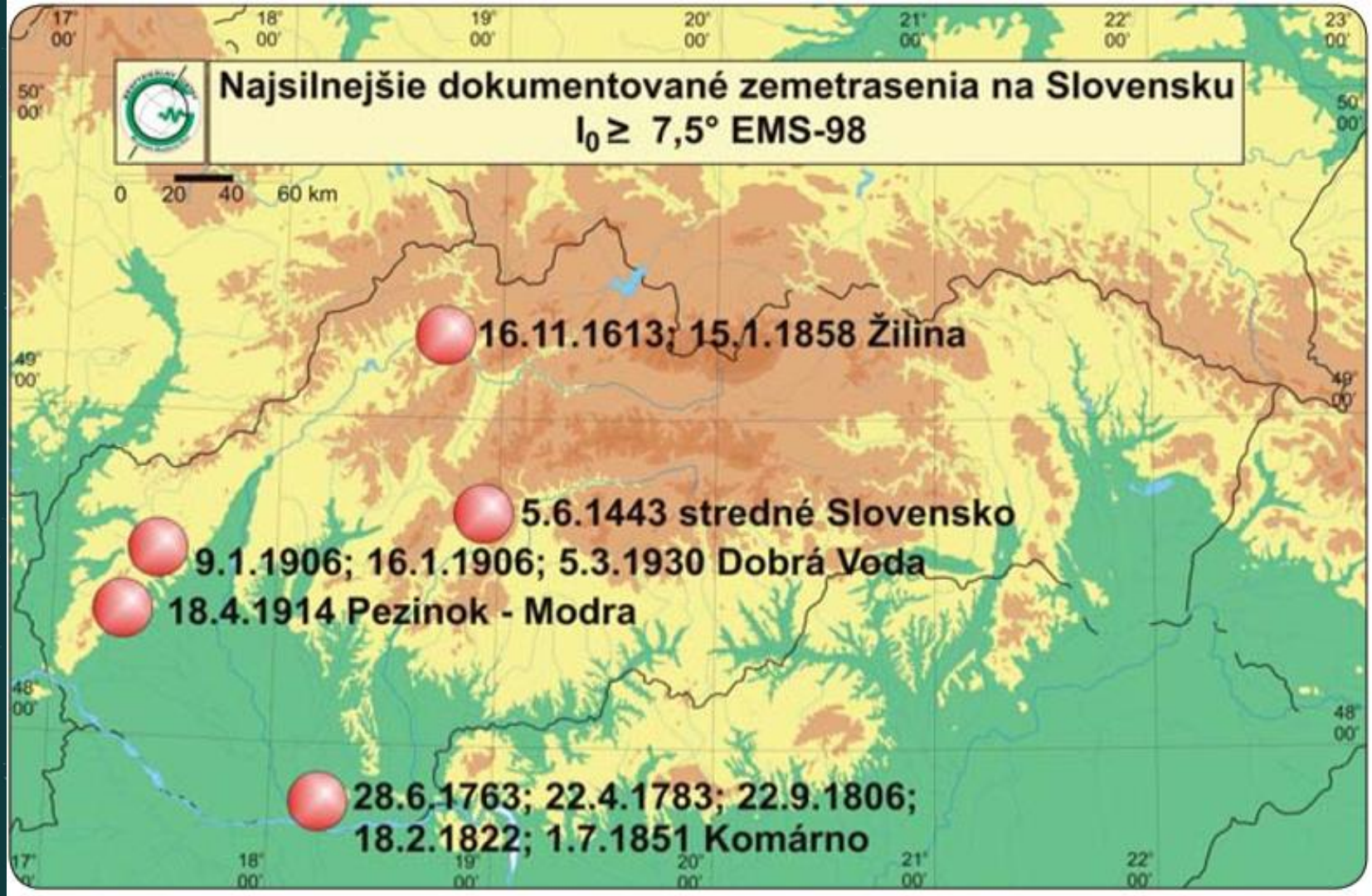
Najsilnejšie dokumentované zemetrasenia na Slovensku
$I_0 \geq$ 7,5° EMS-98
0 20 40 60 km
16.11.1613; 15.1.1858 Žilina
5.6.1443 stredné Slovensko
9.1.1906; 16.1.1906; 5.3.1930 Dobrá Voda
18.4.1914 Pezinok - Modra
28.6.1763; 22.4.1783; 22.9.1806;
18.2.1822; 1.7.1851 Komárno

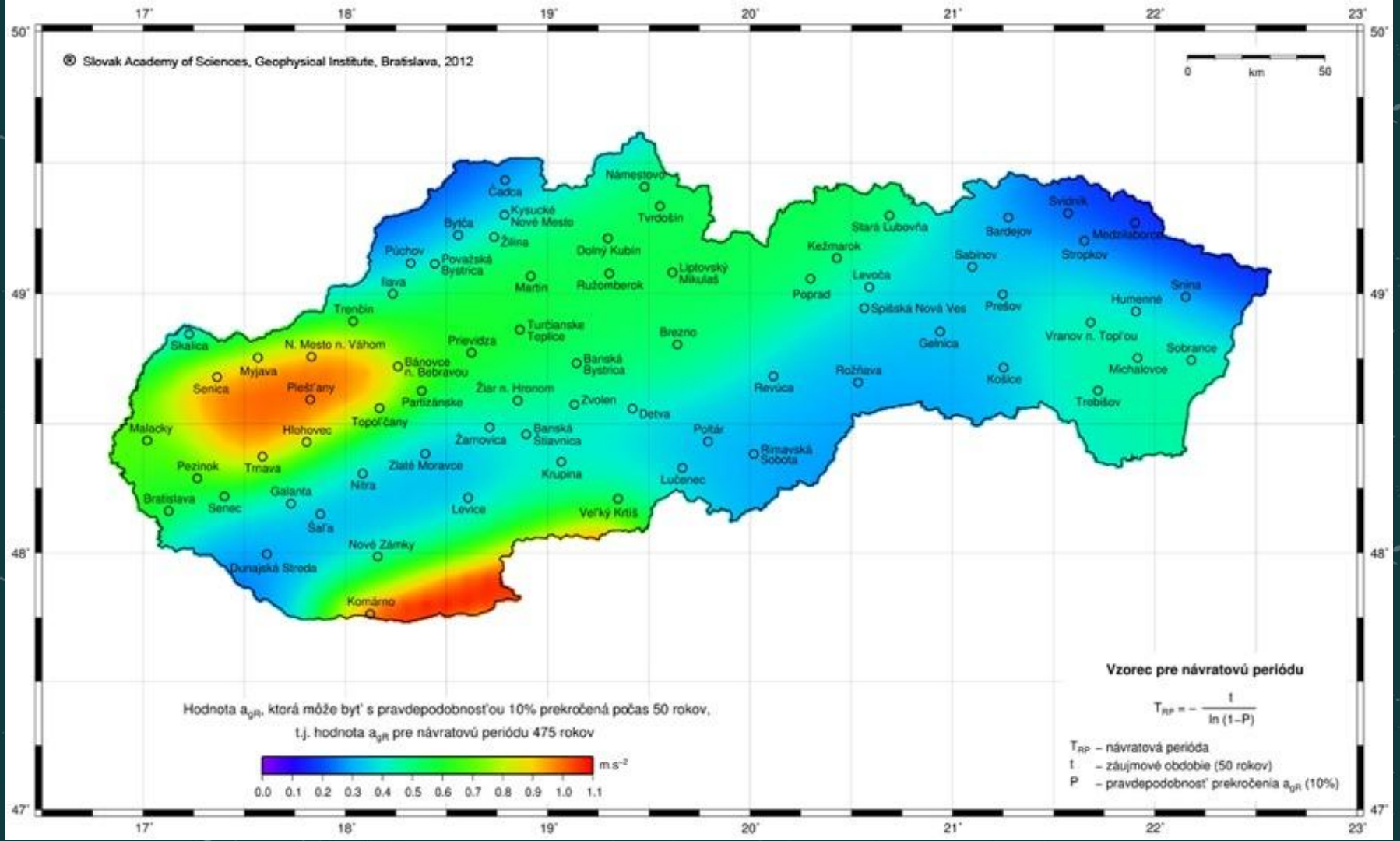

Hodnota a_{gR}, ktorá môže byť s pravdepodobnosťou 10% prekročená počas 50 rokov, t.j. hodnota a_{gR} pre návratovú periódu 475 rokov

0.0 0.1 0.2 0.3 0.4 0.5 0.6 0.7 0.8 0.9 1.0 1.1 $m.s^{-2}$

Vzorec pre návratovú periódu

$$T_{RP} = -\frac{t}{\ln(1-P)}$$

T_{RP} – návratová perióda
t – záujmové obdobie (50 rokov)
P – pravdepodobnosť prekročenia a_{gR} (10%)

model Zeme

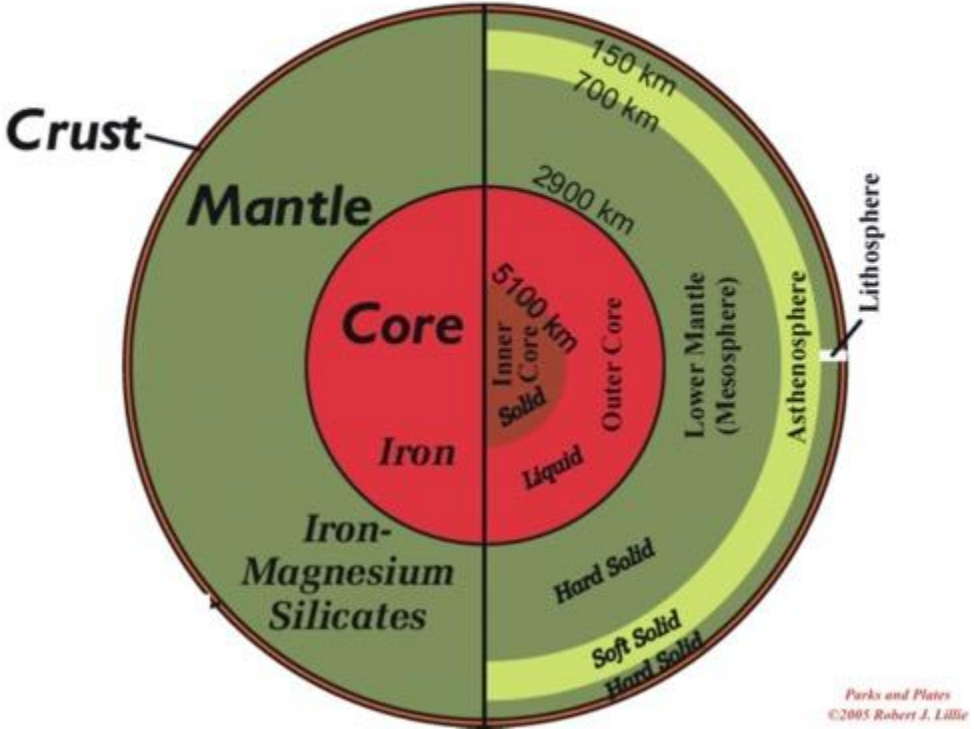
Crust
Mantle
Core
Iron
Iron-Magnesium Silicates
150 km
700 km
2900 km
5100 km
Inner Core
Solid
Liquid
Outer Core
Lower Mantle (Mesosphere)
Asthenosphere
Lithosphere
Hard Solid
Soft Solid
Hard Solid
Parks and Plates
©2005 Robert J. Lillie

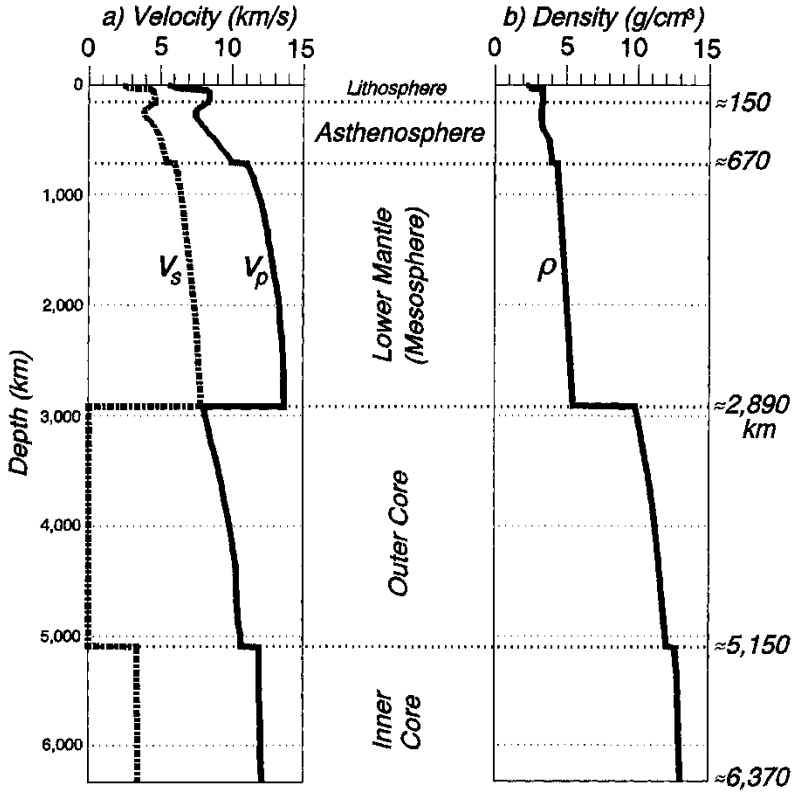
a) Velocity (km/s)
0
5
10
15
b) Density (g/cm³)
0
5
10
15
Depth (km)
0
1,000
2,000
3,000
4,000
5,000
6,000
Lithosphere
Asthenosphere
Lower Mantle (Mesosphere)
Outer Core
Inner Core
V_s
V_p
ρ
≈150
≈670
≈2,890 km
≈5,150
≈6,370

GEOELEKTRIKA A ELEKTROMAGNETIKA

štúdium elektrických a elektromagnetických polí Zeme, ktoré sú charakterizované merným odporom a vodivosťou

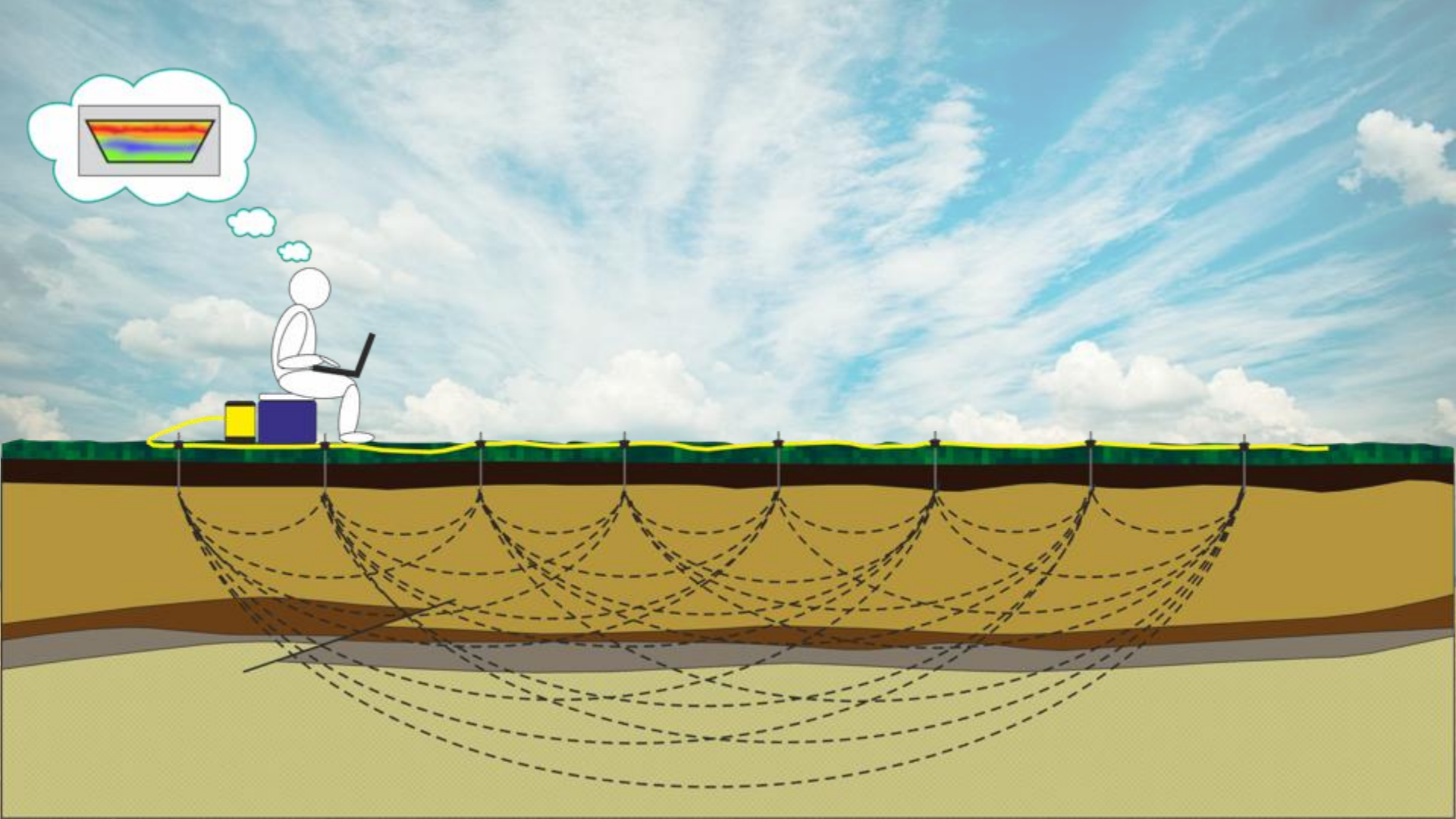

ERT* (elektrická odporová tomografia)

*geoelektrických metód existuje mnoho, i keď tu je uvedená len metóda ERT

- meranie merného elektrického odporu
- detegované objekty s rôznym elektrickým odporom

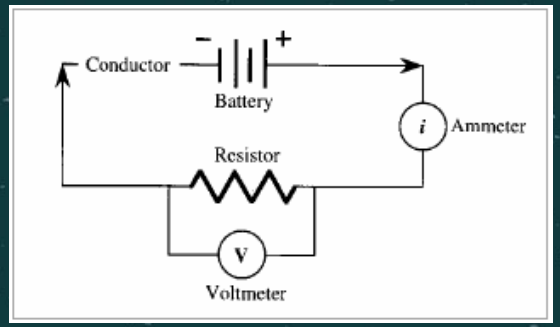

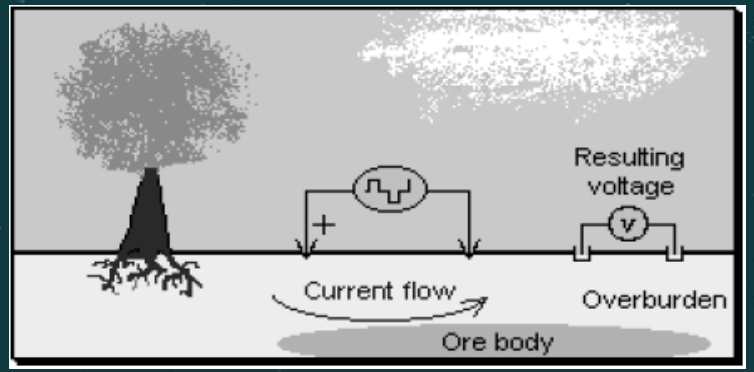

HONDA

Výsledky

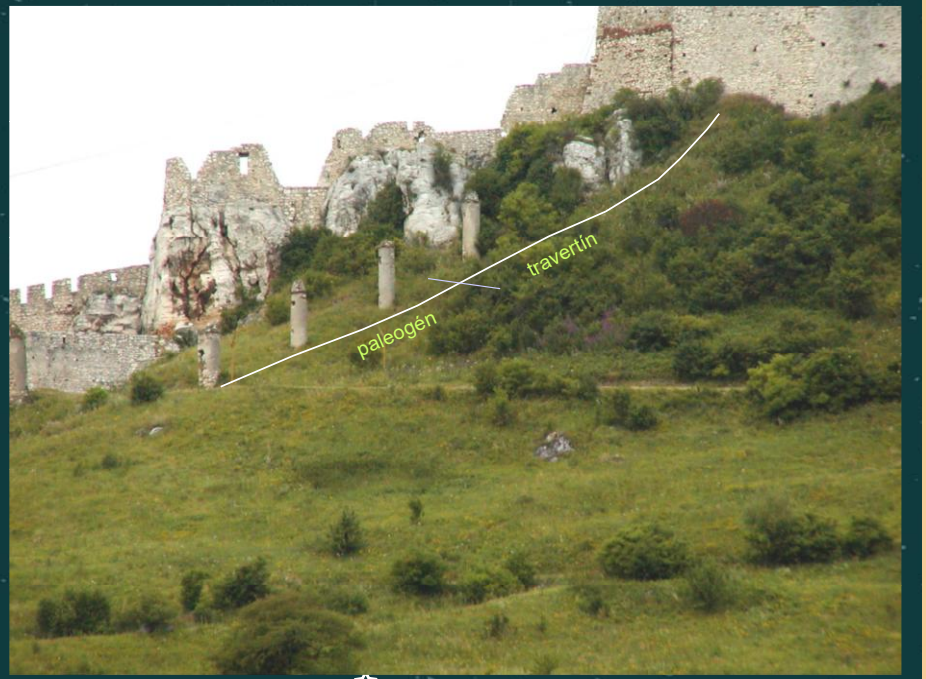
travertín
paleogén

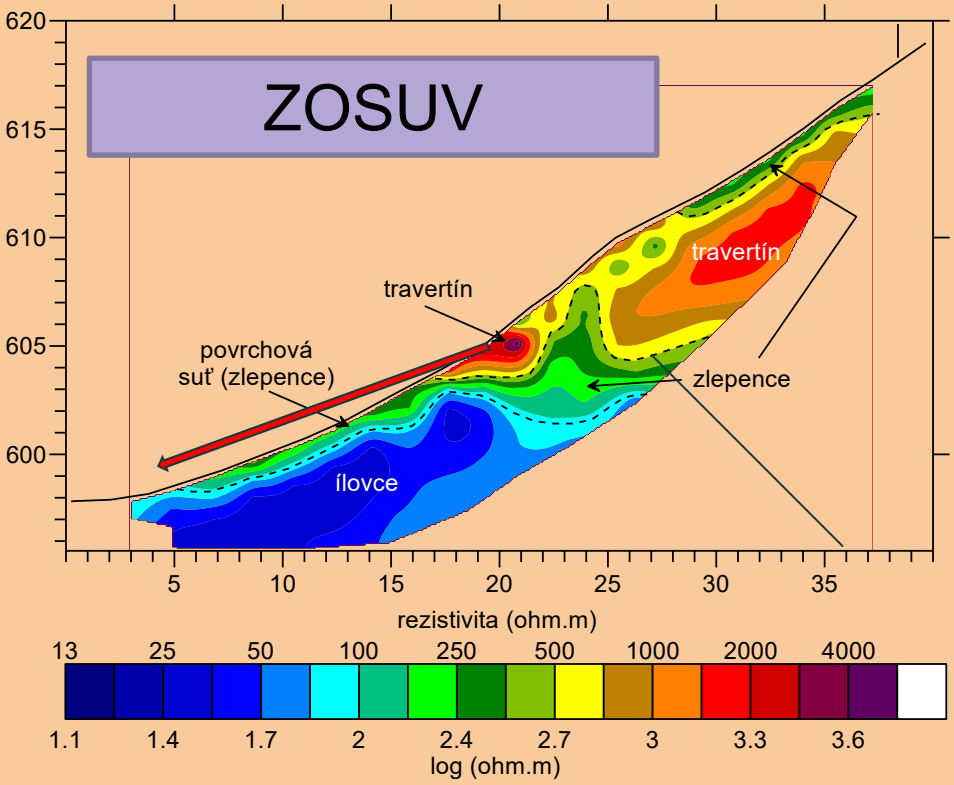
ZOSUV
620
615
610
605
600
travertín
travertín
povrchová
suť (zlepence)
zlepence
ílovce
5
10
15
20
25
30
35
rezistivita (ohm.m)
13
25
50
100
250
500
1000
2000
4000
1.1
1.4
1.7
2
2.4
2.7
3
3.3
3.6
log (ohm.m)

Výsledky

Kostolany pod Tribečom - true resistivity structure near church

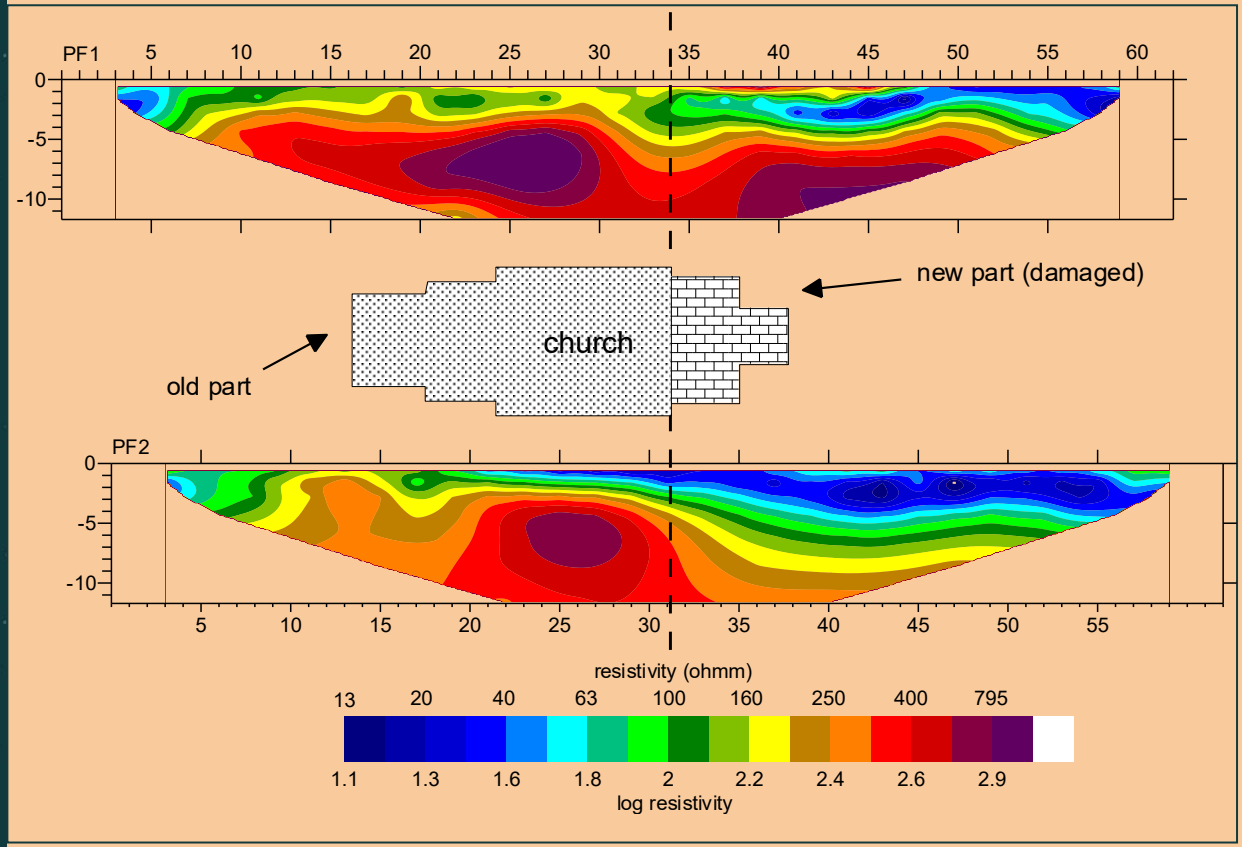

GEORADAR (GPR)

elektromagnetické vlny
(stále geoelektrika)

Georadar

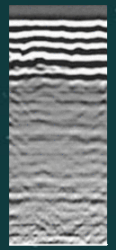

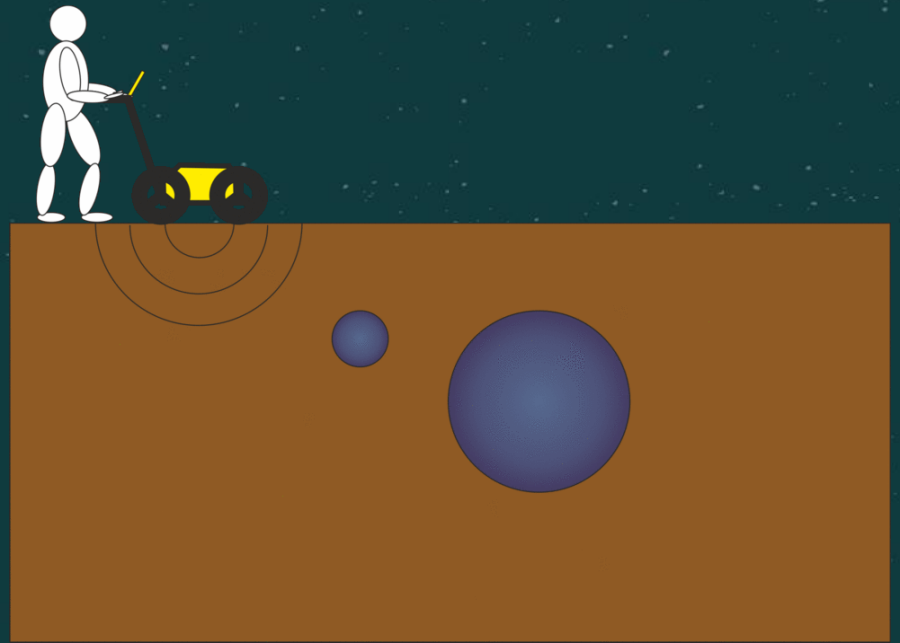

Georadar

- registrácia odrazených elektromagnetických vĺn
- hĺbkový dosah pár metrov (do 10 m)
- detegované objekty s rôznymi elektrickými vlastnosťami (elektr. permitivita a vodivosť)

Georadar

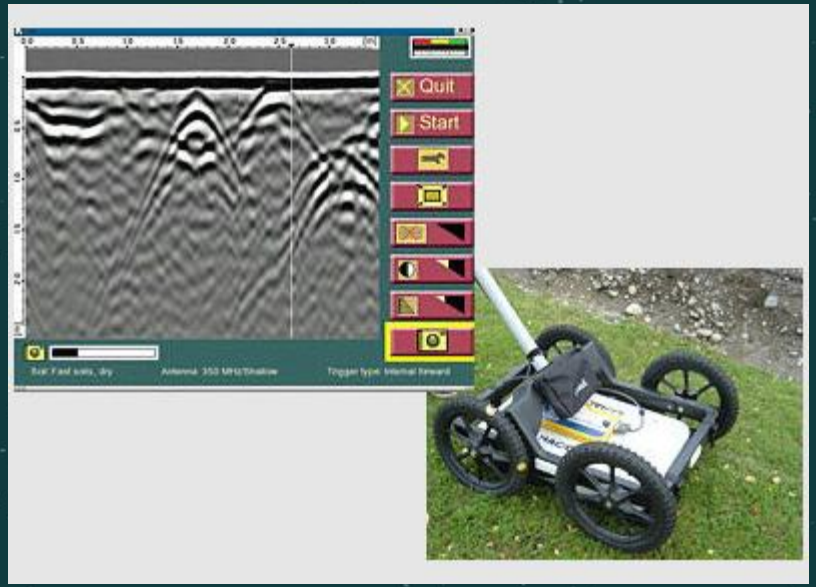

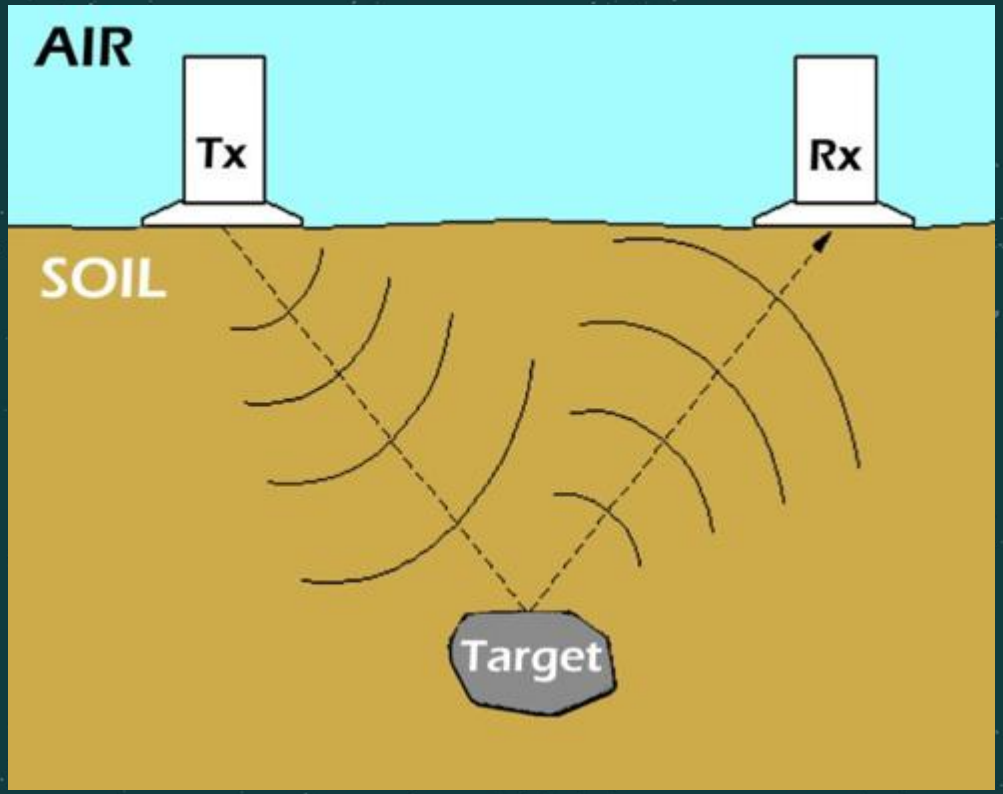

Výsledky

ARCHEOLÓGIA KRYPTY

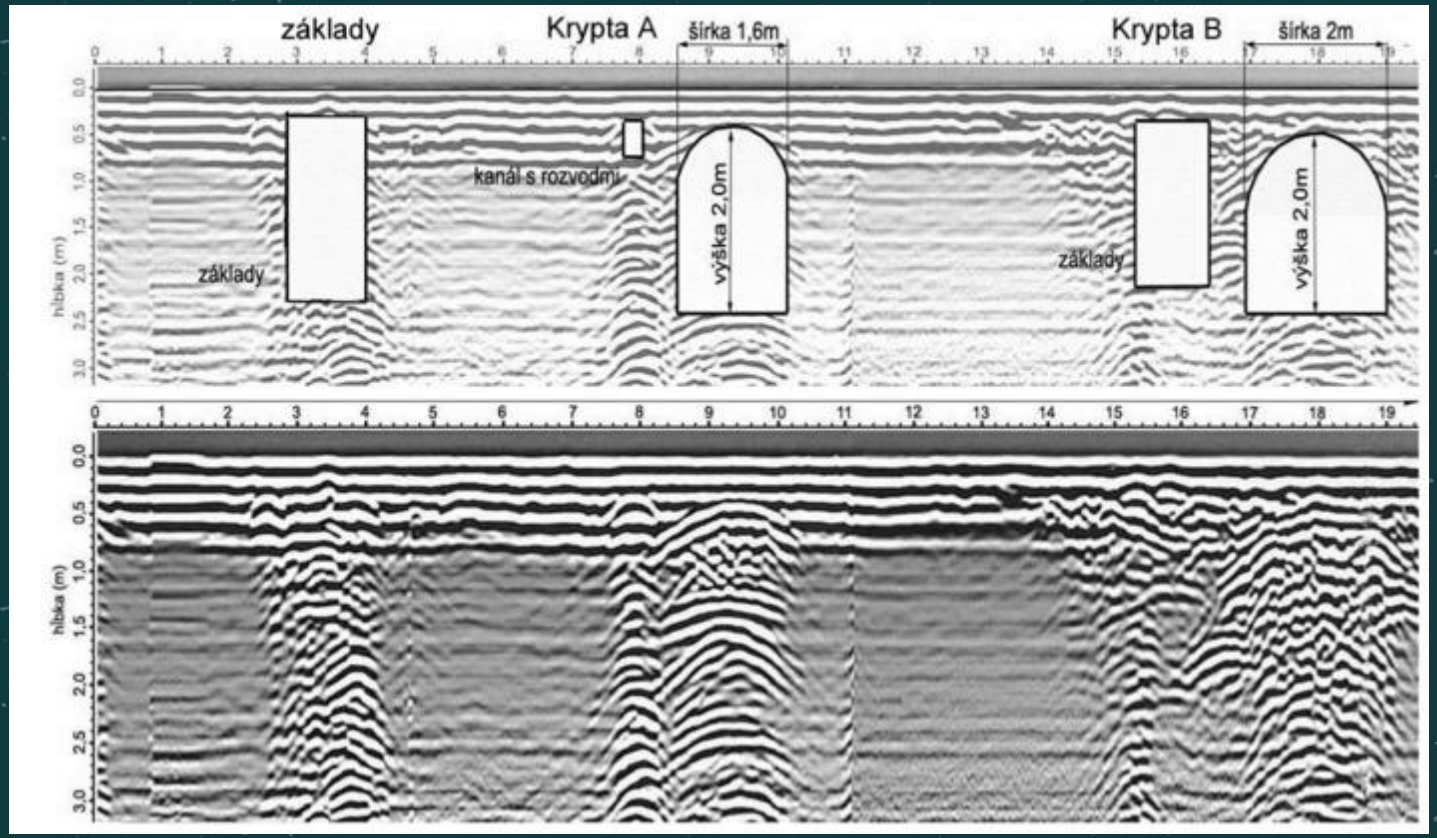

Výsledky

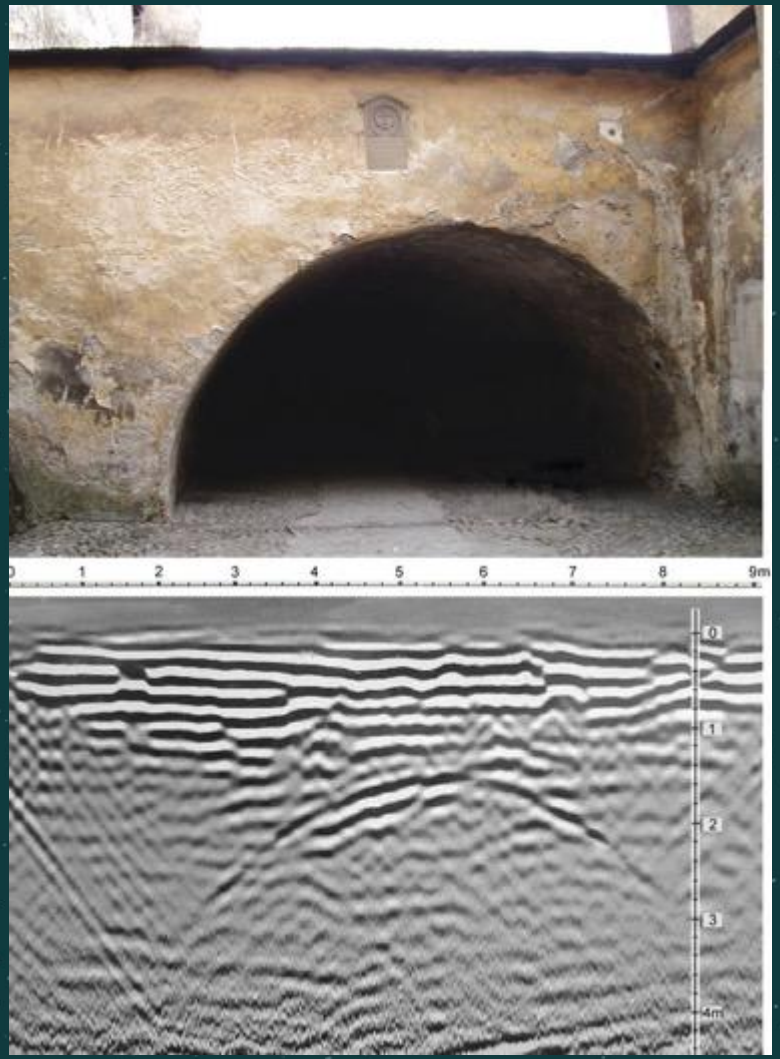

Výsledky

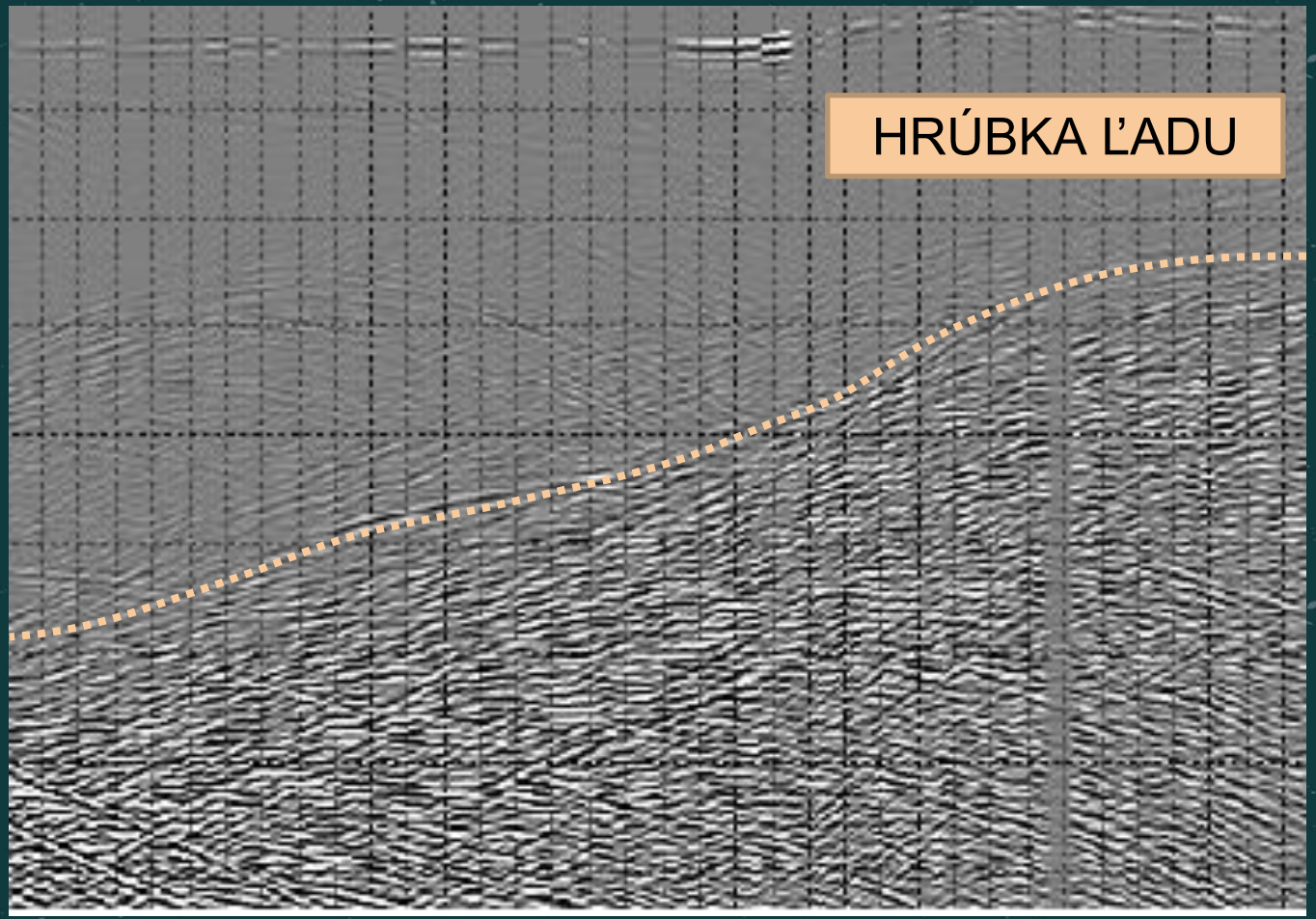

Výsledky

KRYPTY

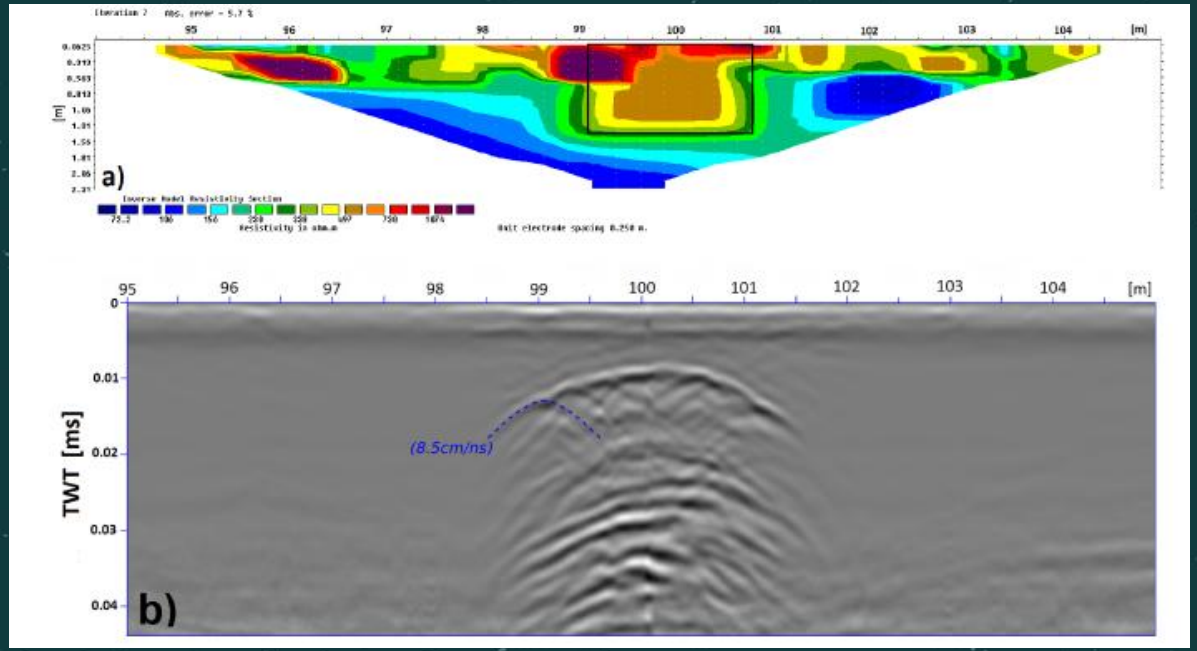

GRAVIMETRIA

štúdium tiažového poľa Zeme

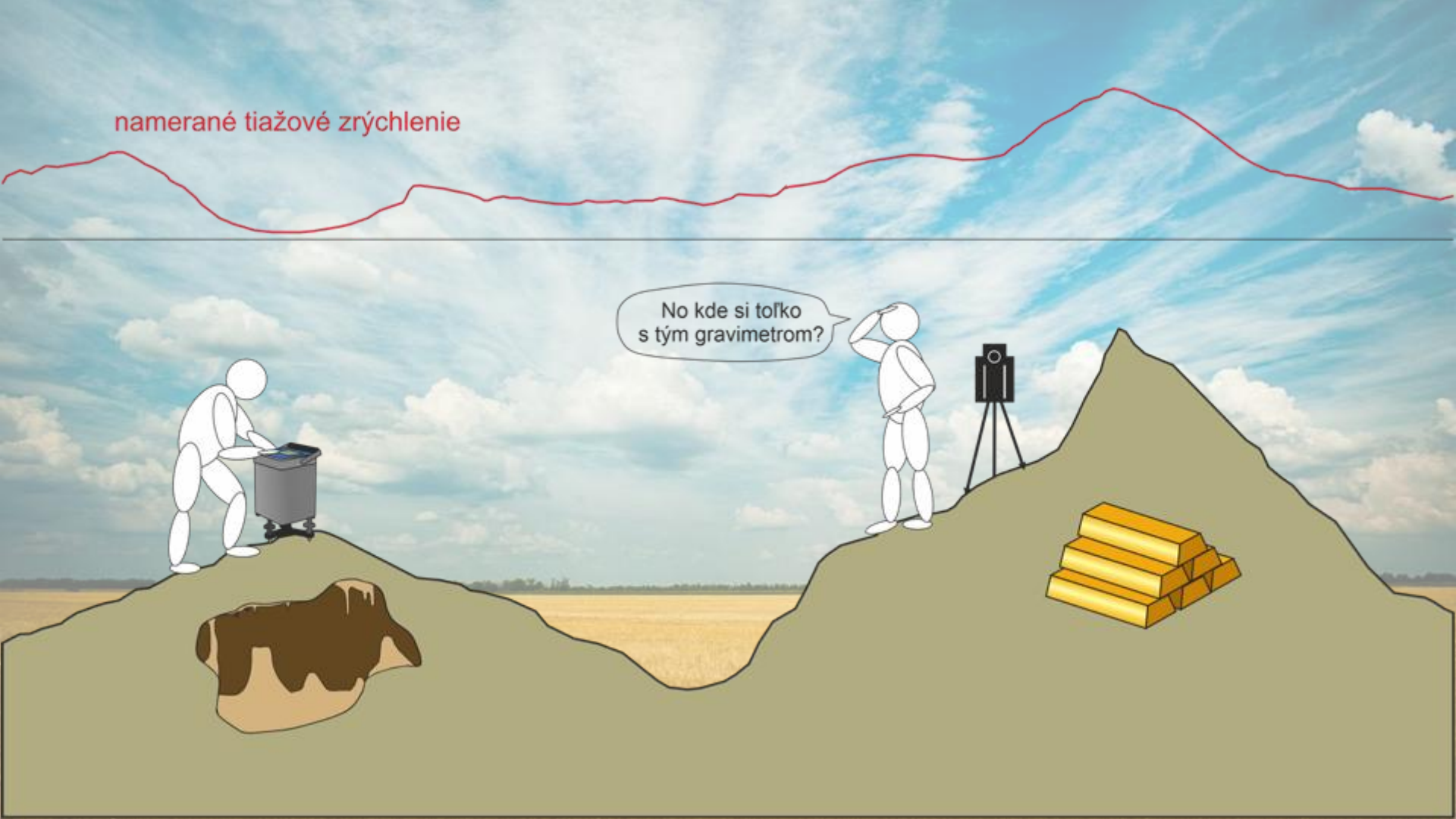
namerané tiažové zrýchlenie
No kde si toľko s tým gravimetrom?

Gravimetria

- veľmi presné meranie tiažového poľa
- prístroje: tzv. gravimetre
- hĺbkový dosah aj niekoľko kilometrov
- detegované objekty s rôznou hustotou

Gravimetria

interpretujú sa tzv. Bouguerove anomálie, ktoré vzniknú odstránením účinku známych štruktúr z tiažového poľa (napríklad odstránením tiažového účinku kopcov...)

Výsledky

PREJAVY HLBŠÍCH ŠTRUKTÚR

Bouguerove anomálie na území SR

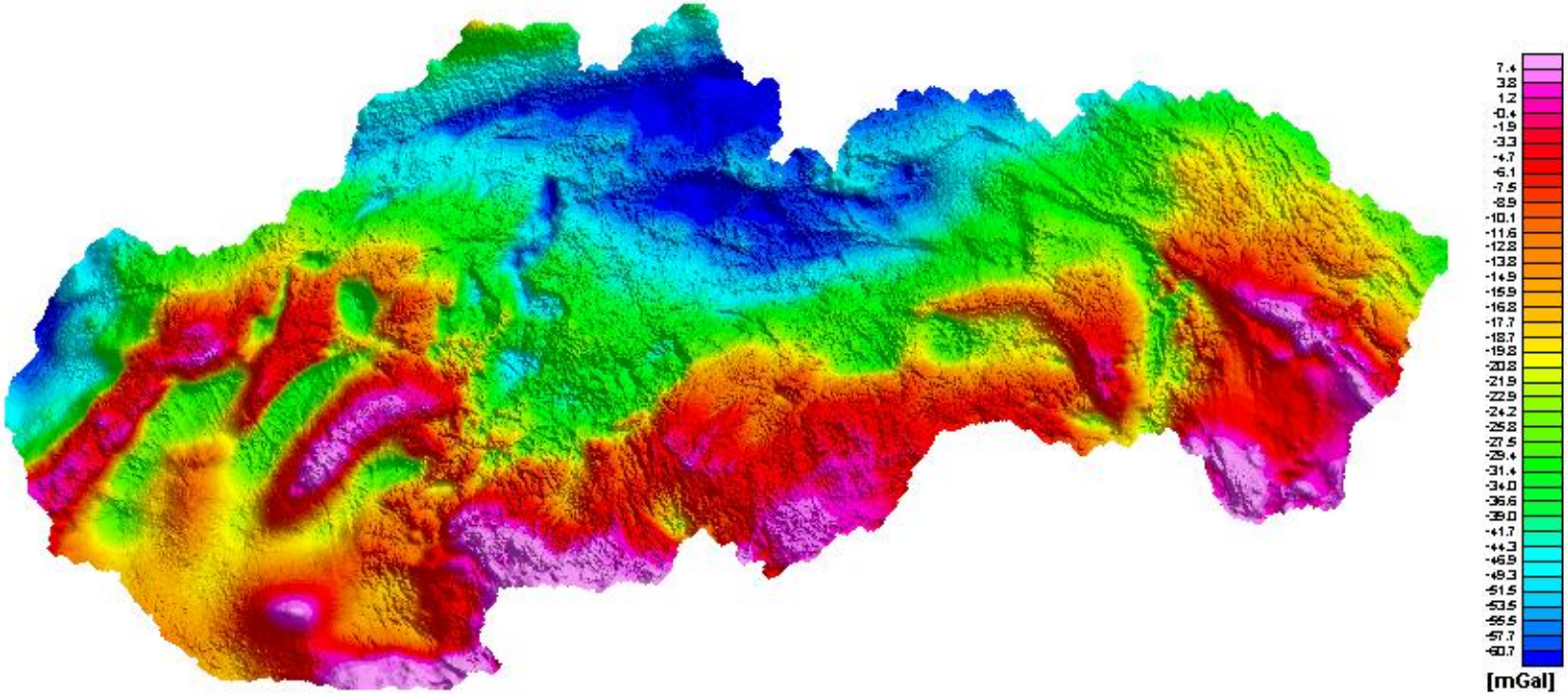

Výsledky

HUSTOTNÉ MODELOVANIE

	Hrubozrnné neogénne sedimenty
	Kryštalinikum
	Metamorfity
	Mezozoikum
	Neogén
	Neogén
	Paleogén

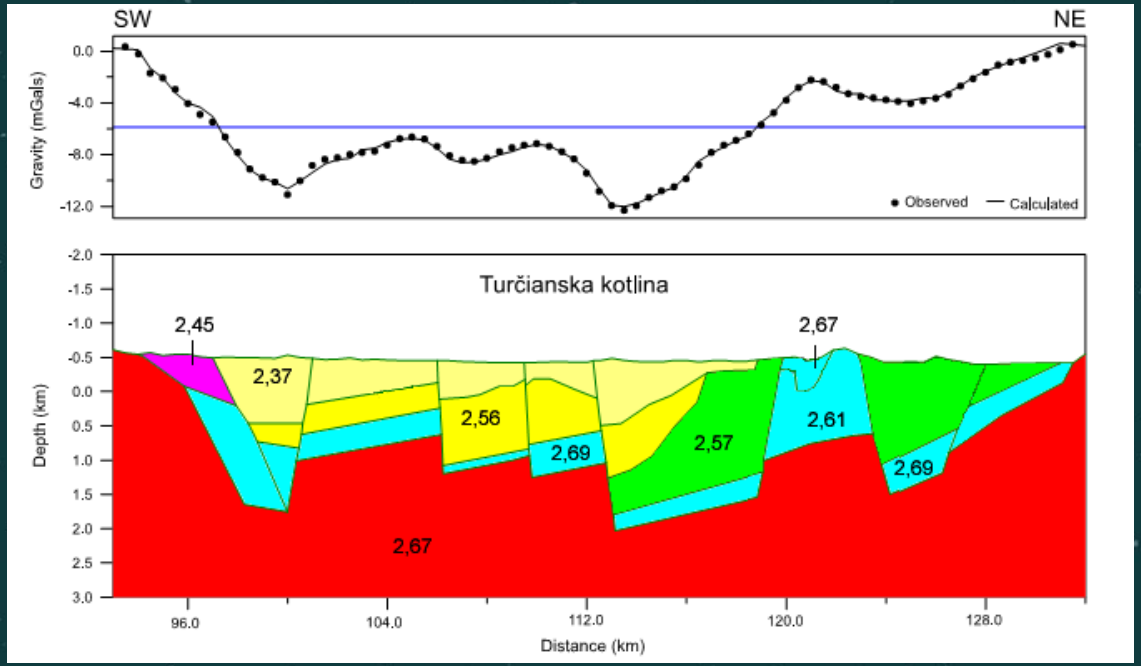

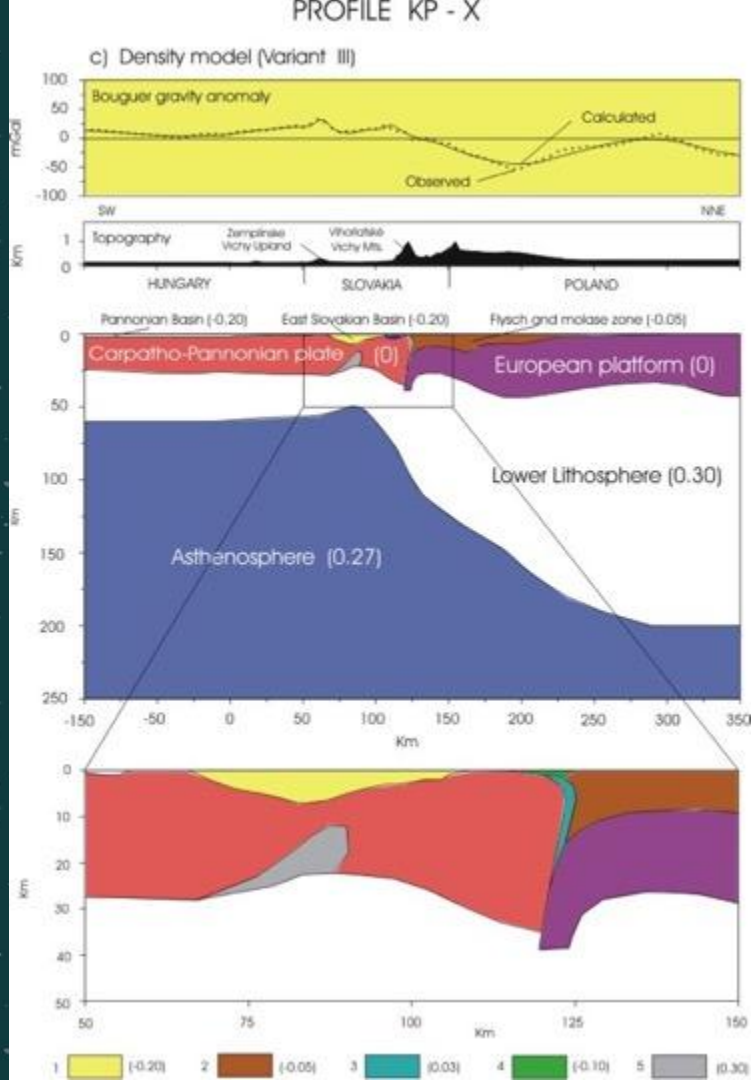

Mikrogravimetria

- veľmi presné meranie tiažového poľa
- hĺbkový dosah aj niekoľko metrov
- detegované objekty s rôznou hustotou

Výsledky

ARCHEOLÓGIA (KRYPTY)

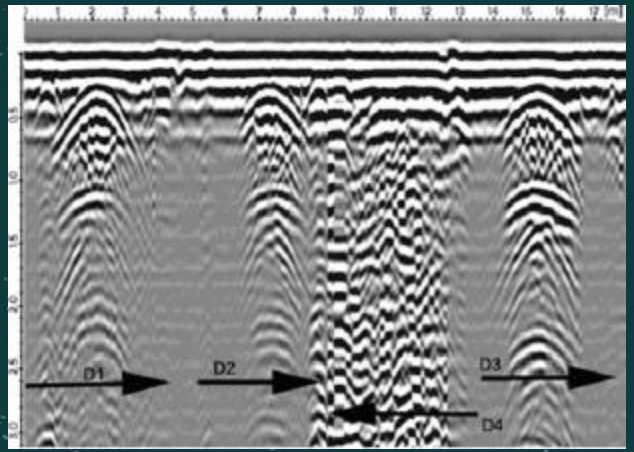

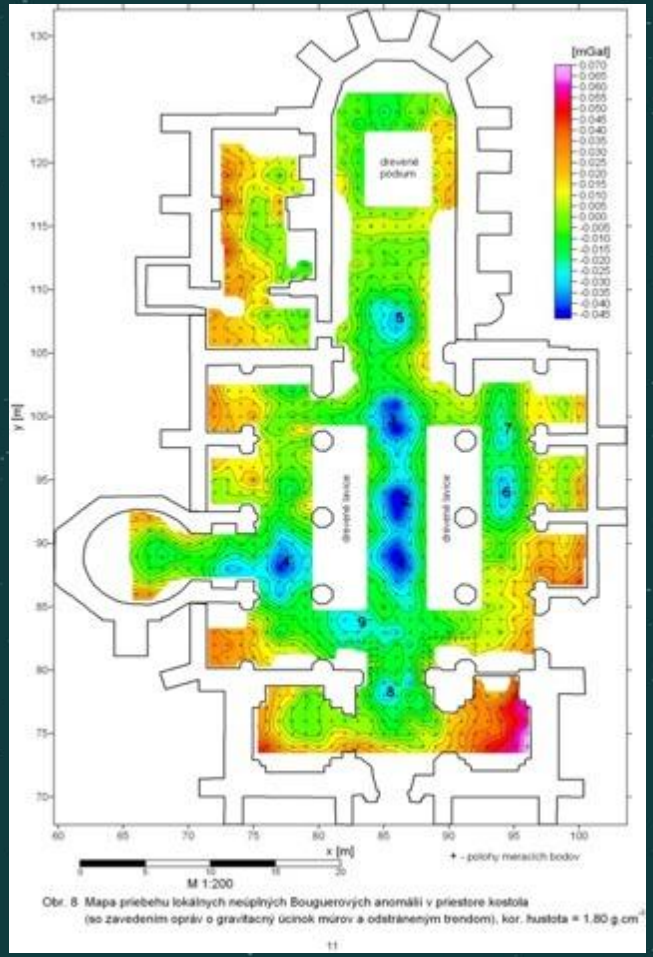

Obr. 8 Mapa priebehu lokálnych neúplných Bouguerových anomálií v priestore kostola (so zavedením opráv o gravitačný účinok múrov a odstráneným trendom), kor. hustota = 1.80 g.cm^{-3}

11

MAGNETOMETRIA

štúdium magnetického poľa Zeme

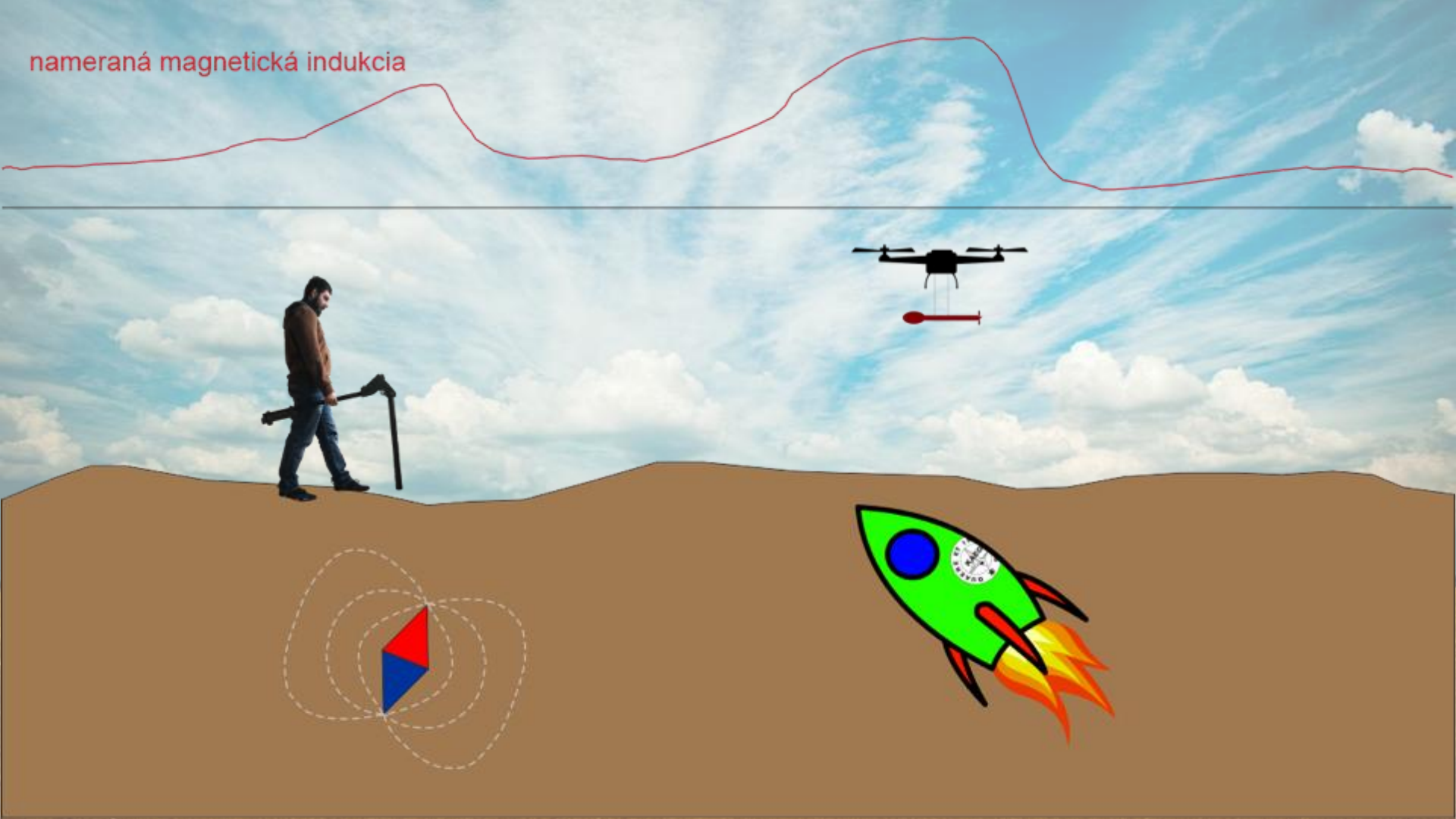
nameraná magnetická indukcia

Magnetometria

- meranie magnetického poľa
- prístroje: tzv. magnetometre
- hĺbkový dosah aj niekoľko kilometrov
- detegované objekty s rôznymi magnetickými vlastnosťami (magn. susceptibilitou)

Magnetometre

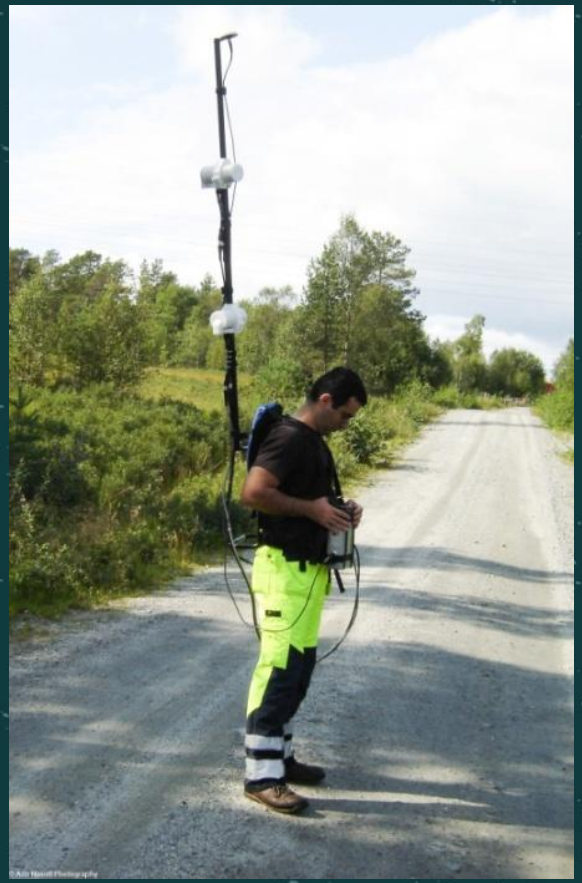

Výsledky (mapa anomálneho magnetického poľa na území SR)

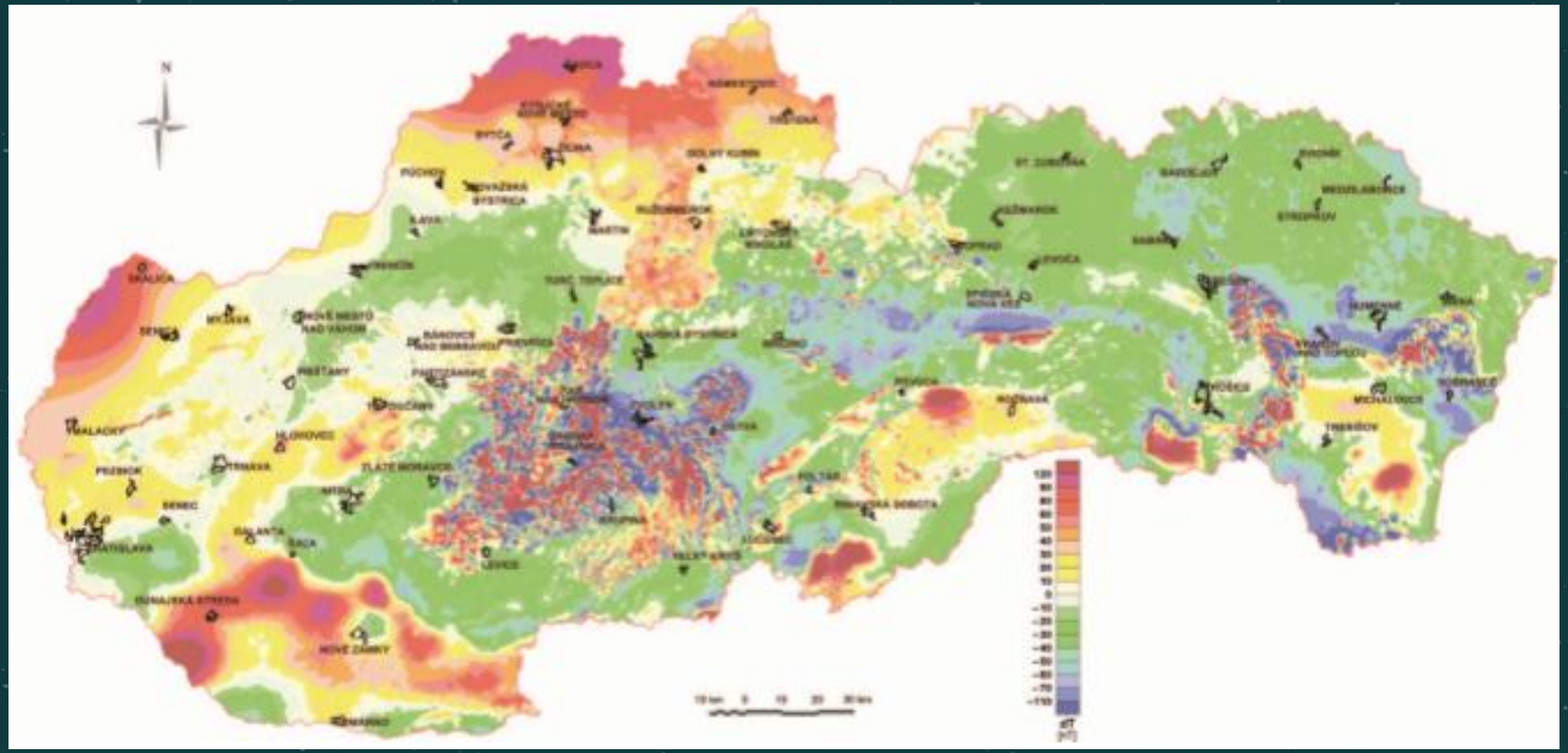

Výsledky

vyhľadávanie nevybuchnutej munície (UXO)

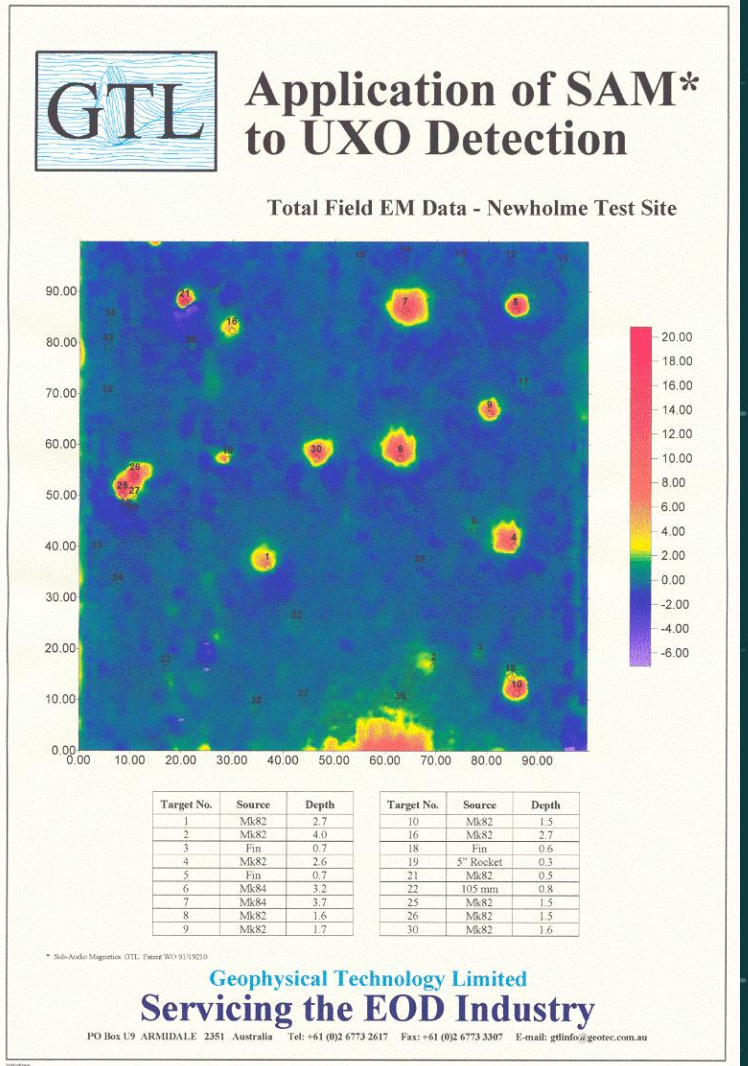

Target No.	Source	Depth
1	Mk82	2.7
2	Mk82	4.0
3	Fin	0.7
4	Mk82	2.6
5	Fin	0.7
6	Mk84	3.2
7	Mk84	3.7
8	Mk82	1.6
9	Mk82	1.7

Target No.	Source	Depth
10	Mk82	1.5
16	Mk82	2.7
18	Fin	0.6
19	5" Rocket	0.3
21	Mk82	0.5
22	105 mm	0.8
25	Mk82	1.5
26	Mk82	1.5
30	Mk82	1.6

Výsledky

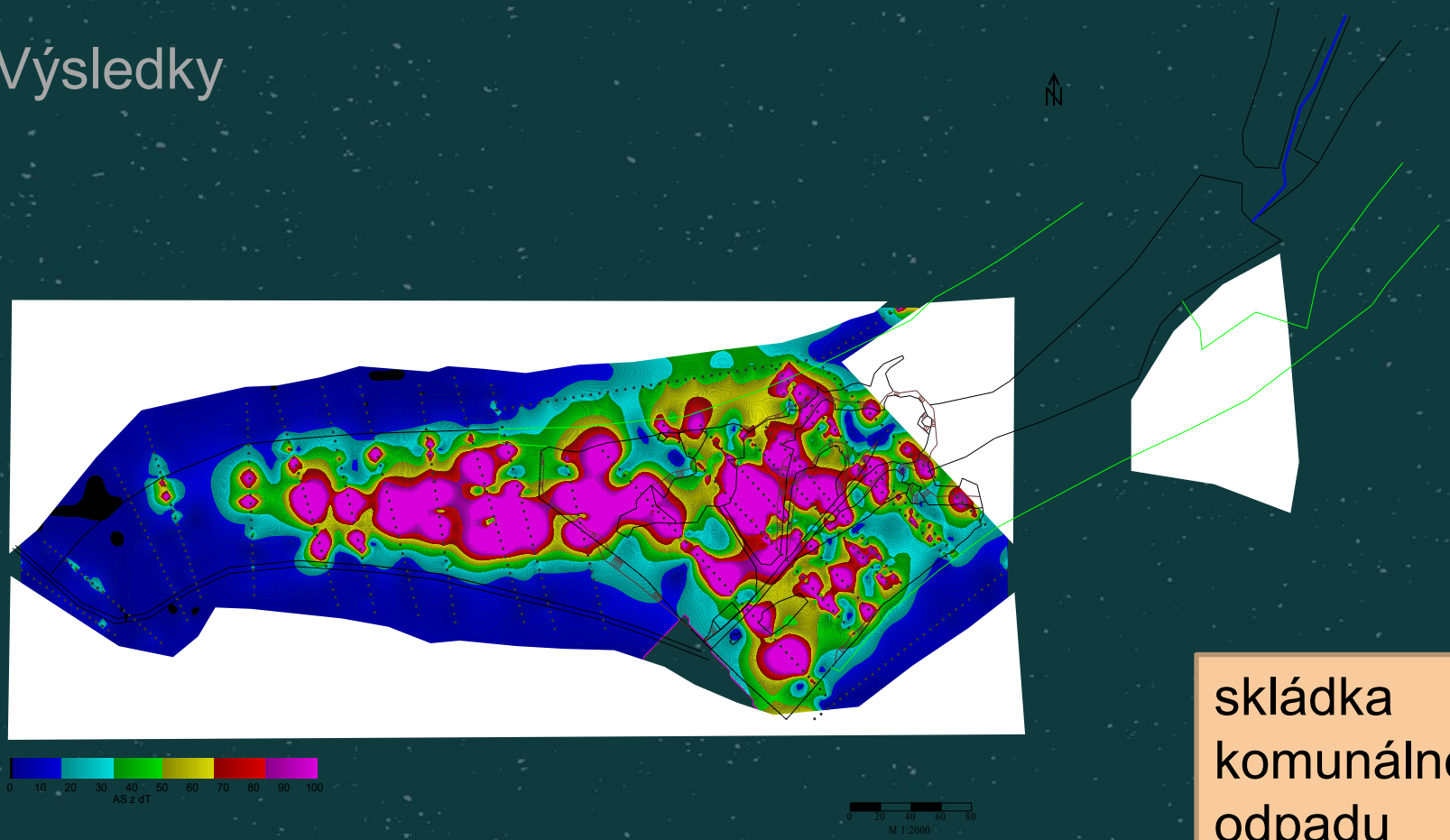

skládka komunálneho odpadu

Výsledky

ARCHEOLÓGIA

Výsledky

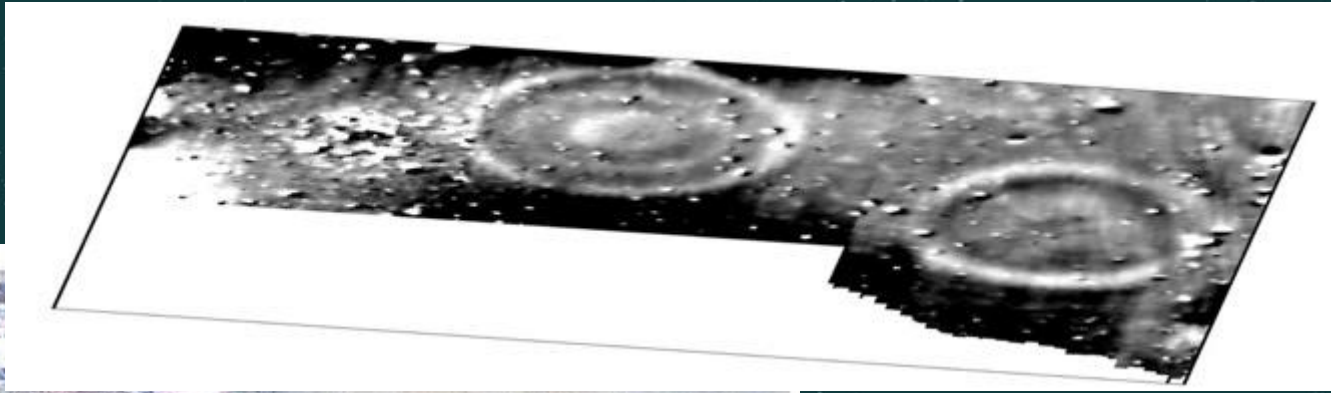

ARCHEOLÓGIA

RÁDIOMETRIA

štúdium rádioaktivity Zeme

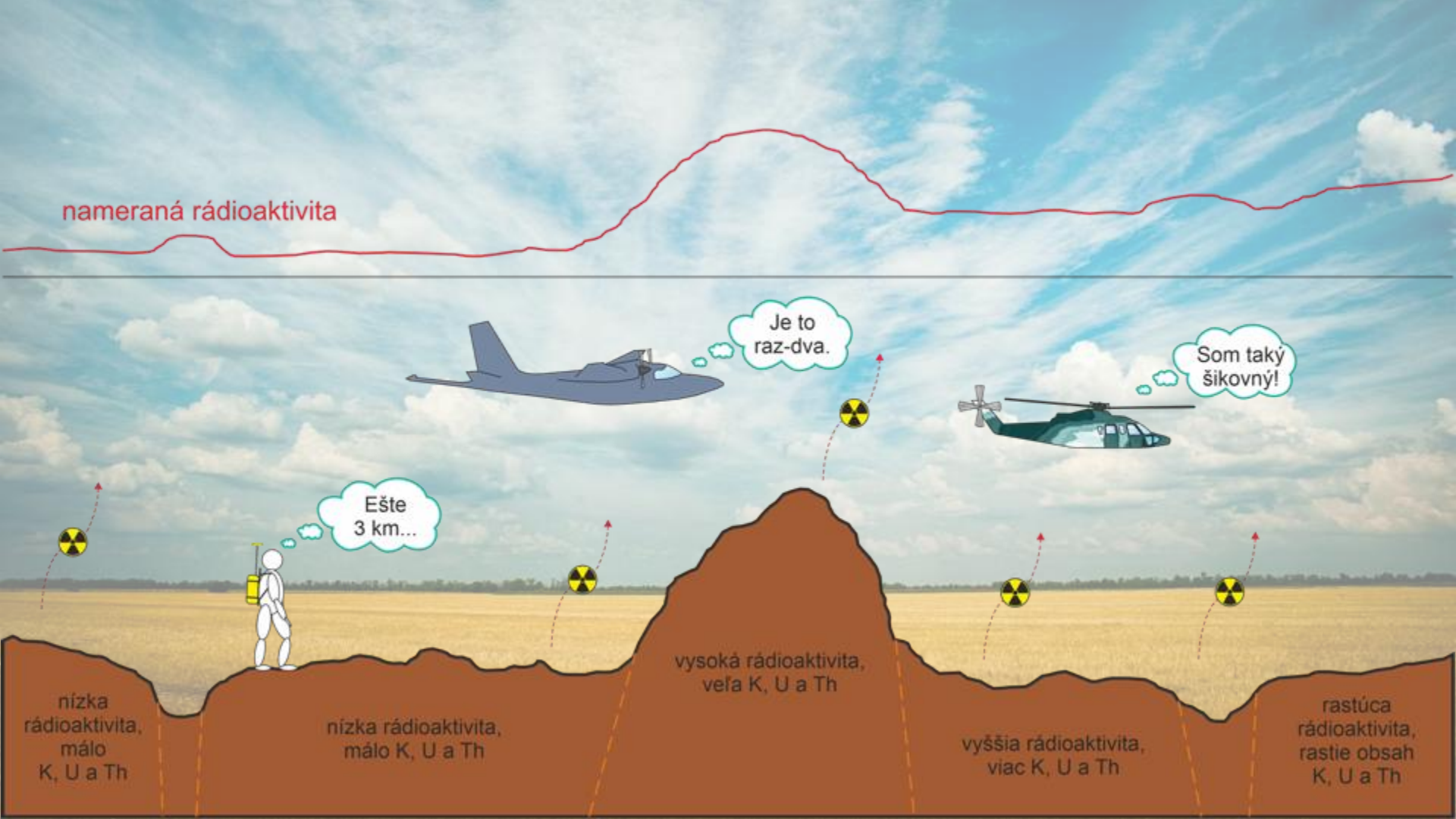
nameraná rádioaktivita
Je to raz-dva.
Som taký šikovný!
Ešte 3 km...
nízka rádioaktivita, málo K, U a Th
nízka rádioaktivita, málo K, U a Th
vysoká rádioaktivita, veľa K, U a Th
vyššia rádioaktivita, viac K, U a Th
rastúca rádioaktivita, rastie obsah K, U a Th

Rádiometria

- meranie prirodzenej a umelej rádioaktivity
- merajú sa rôzne druhy žiarenia
- hromadenie rádioaktivity je viazané na rôzne geologické štruktúry

Výsledky

príklad mapovania prírodnej rádioaktivity (oblast Hornej Nitry)

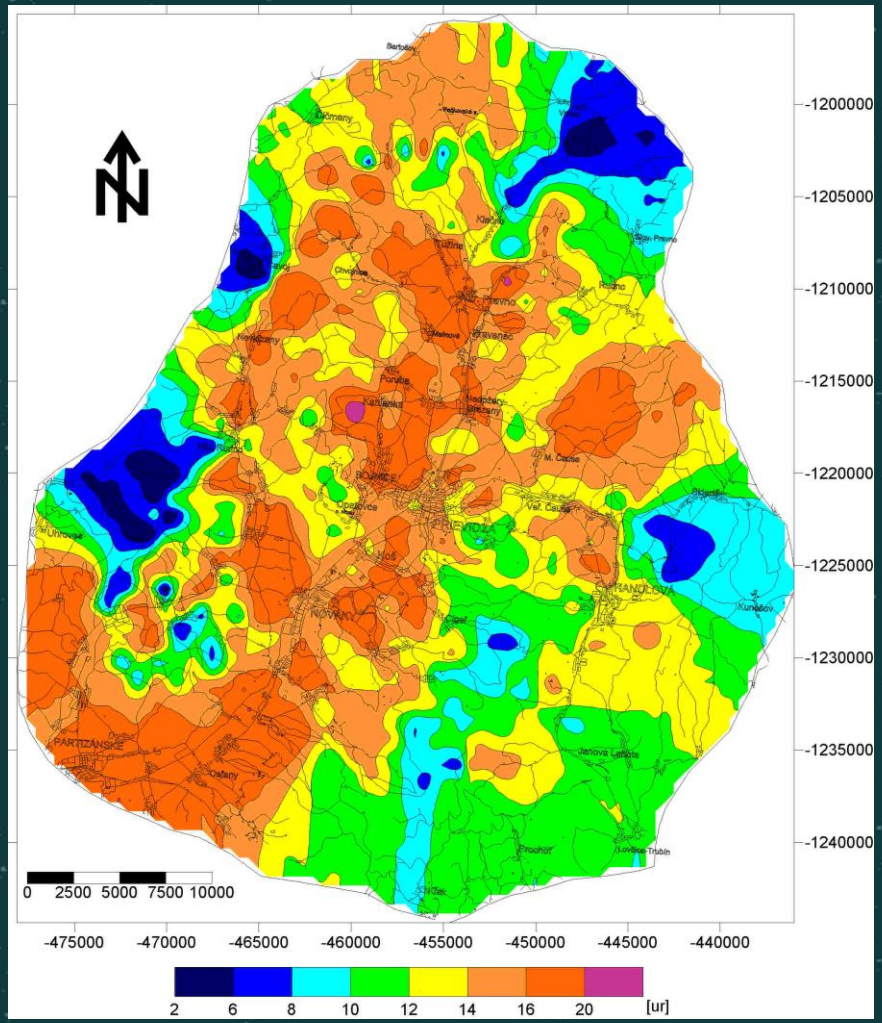

Výsledky

TEKTONIKA
KONTAKT

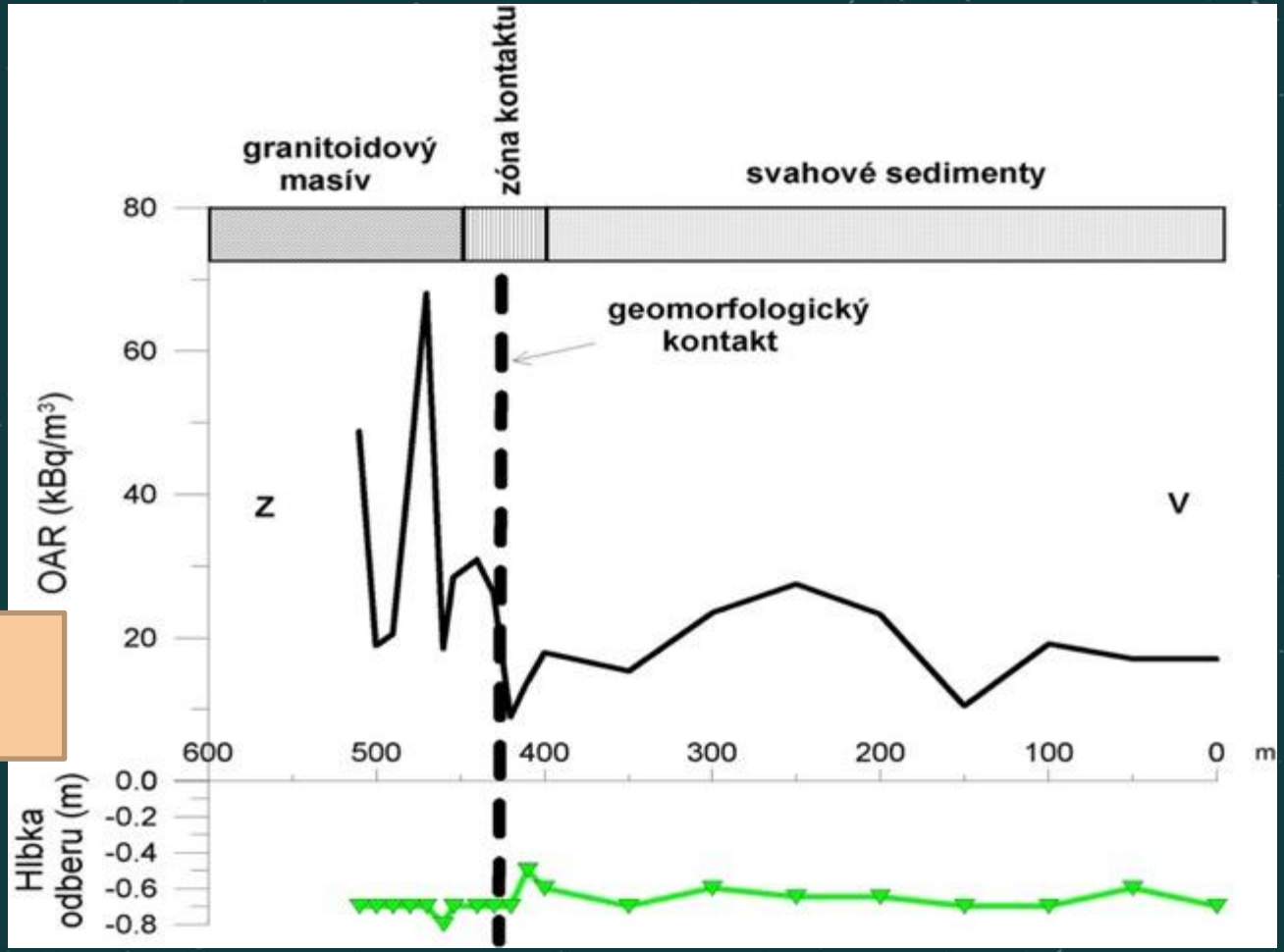

Výsledky

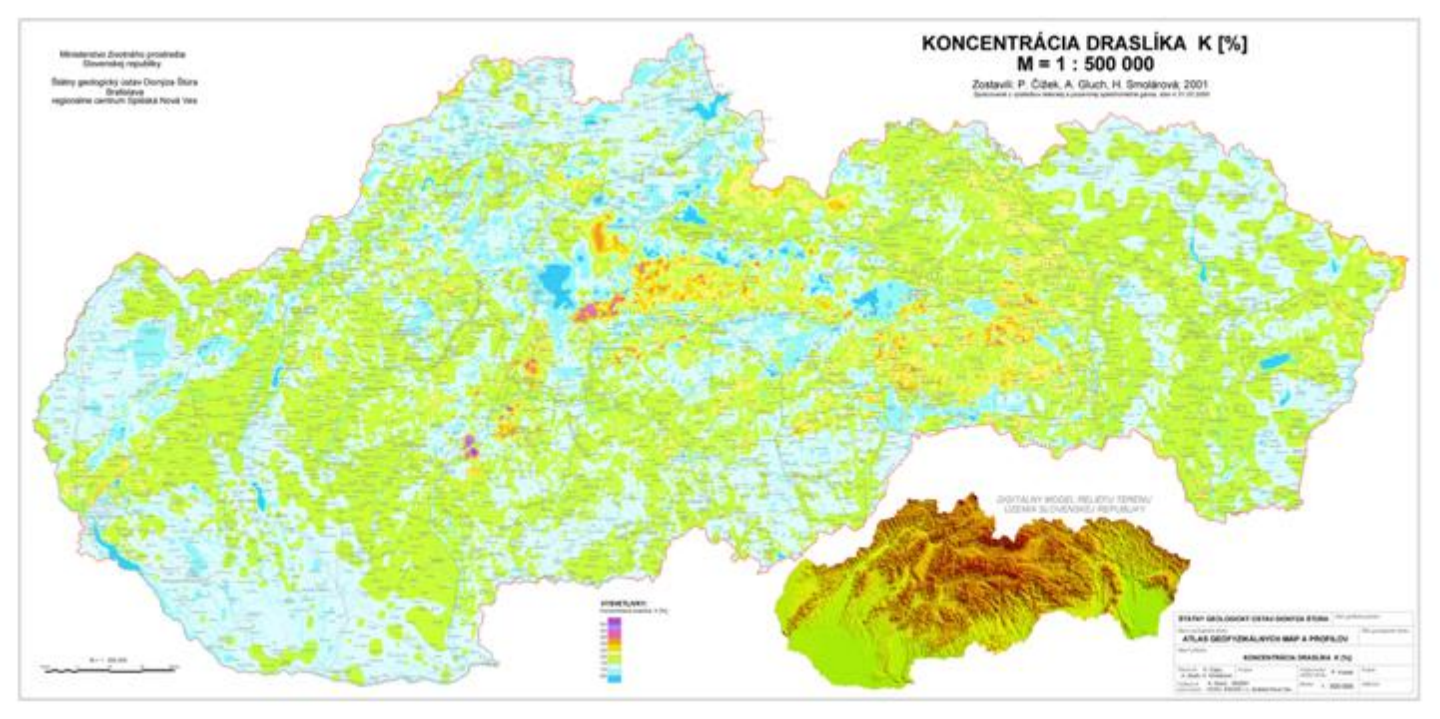
KONCENTRÁCIA DRASLÍKA K [%]
M = 1 : 500 000
Zostavili: P. Čibek, A. Gluch, H. Smolárová, 2001

GEOTERMIKA

štúdium teploty a teplotného toku Zeme

Výsledky

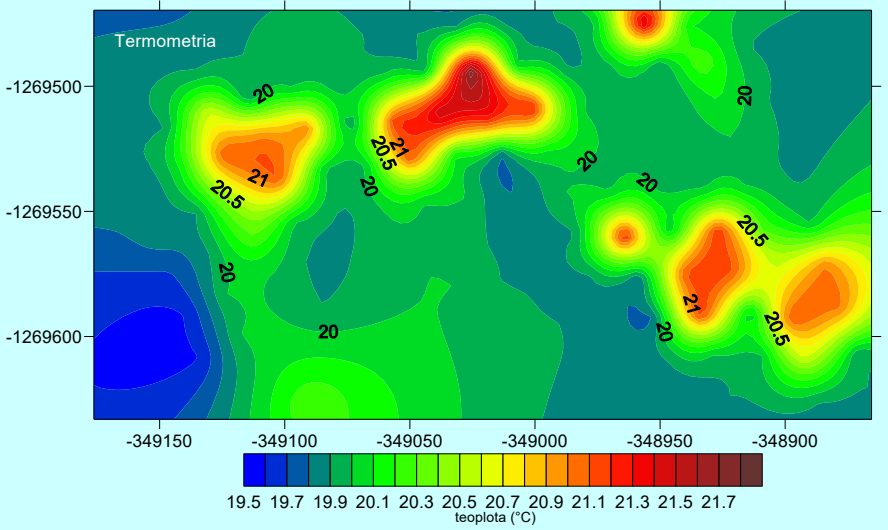

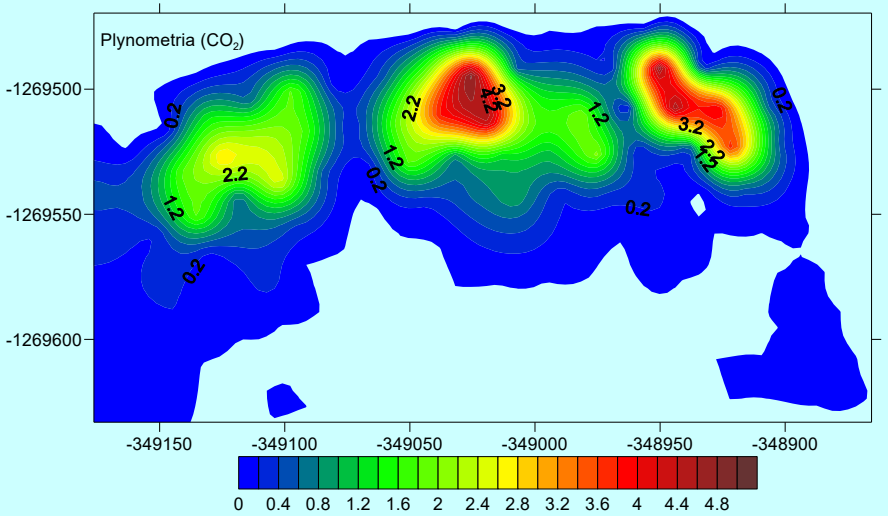

skládka organického odpadu

KAROTÁŽ

štúdium fyzikálnych vlastností
vo vrtoch

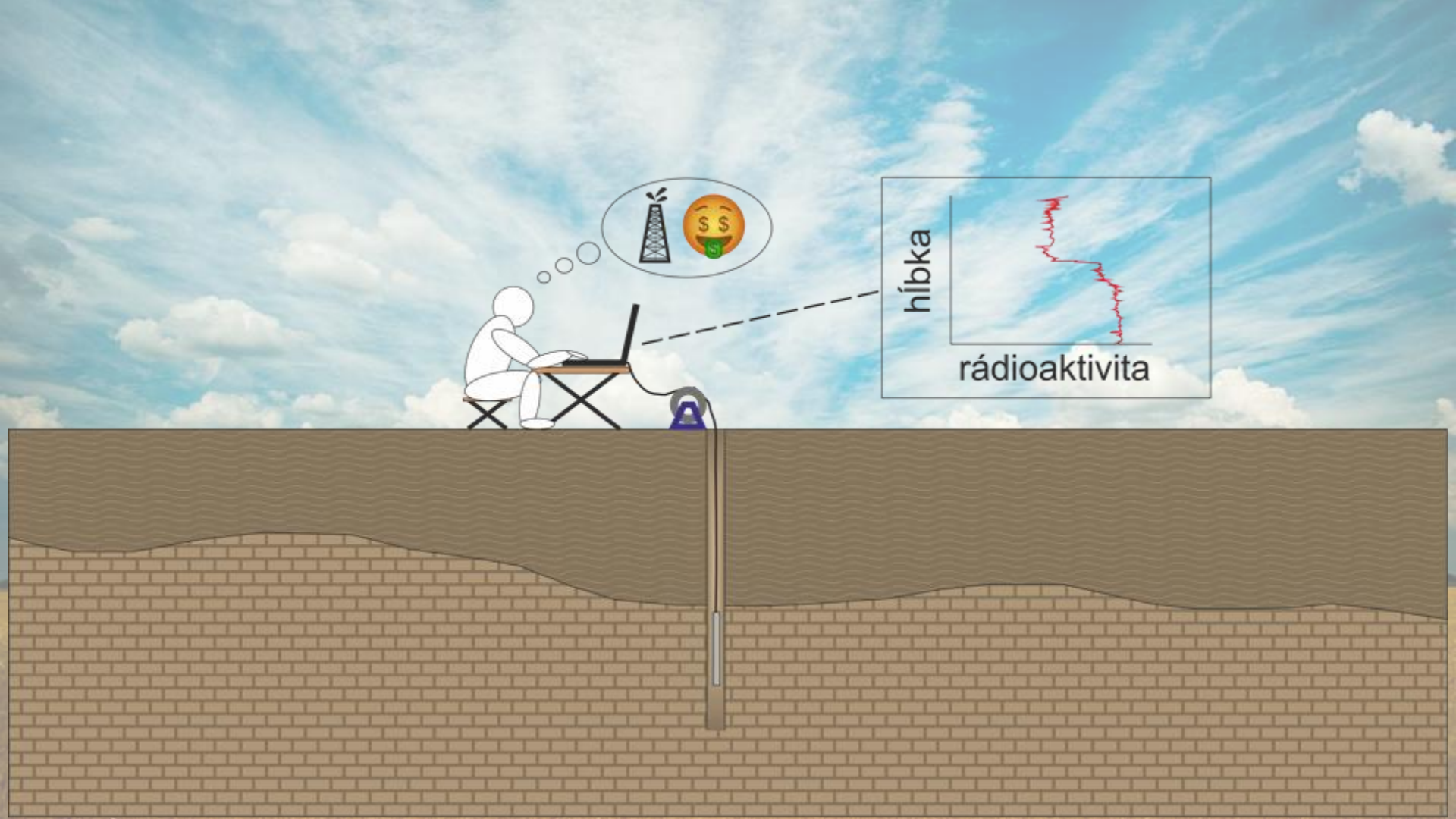
hĺbka
rádioaktivita

Karotážne merania:

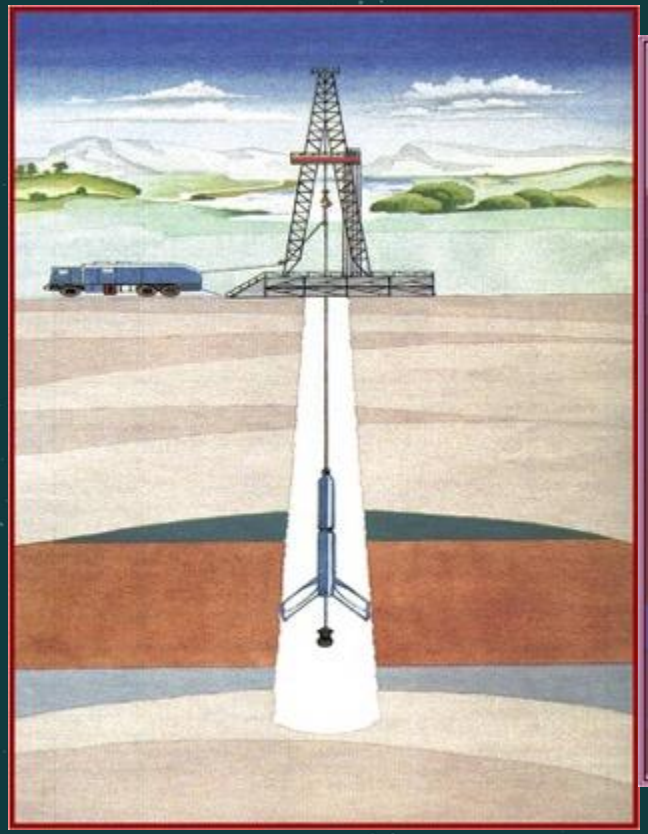

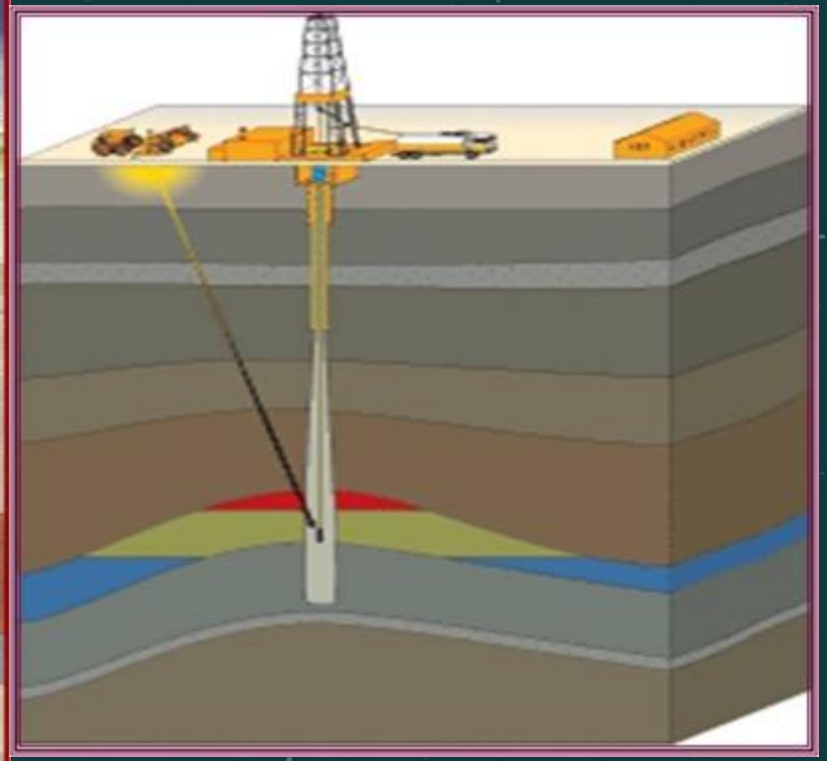

Výsledky

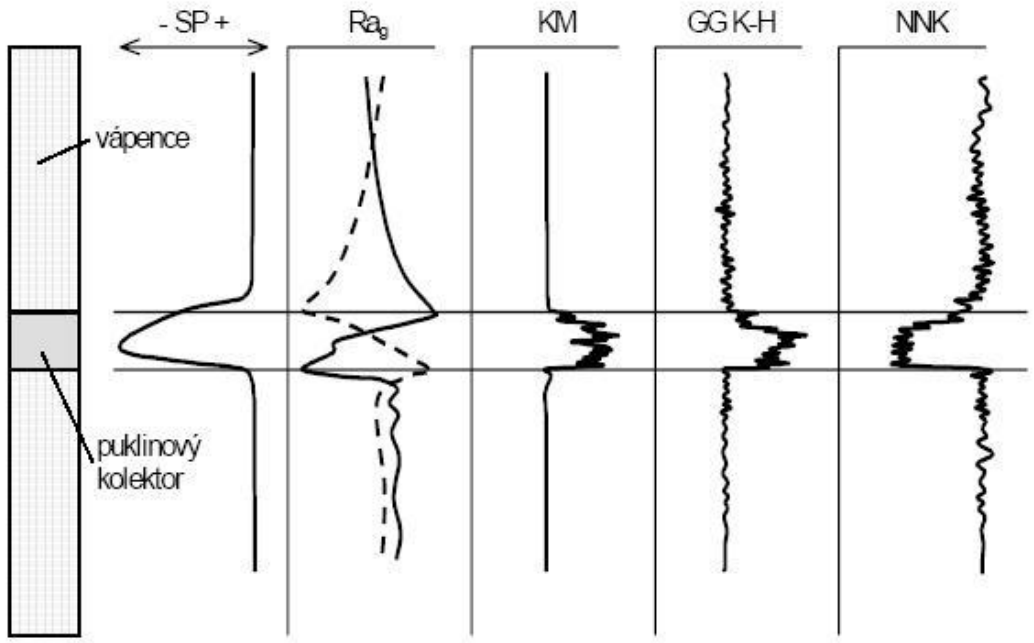

Indikace puklinového kolektoru ve vrtu karotážními metodami - podle Mareš, S. et al. (1983)

Výsledky

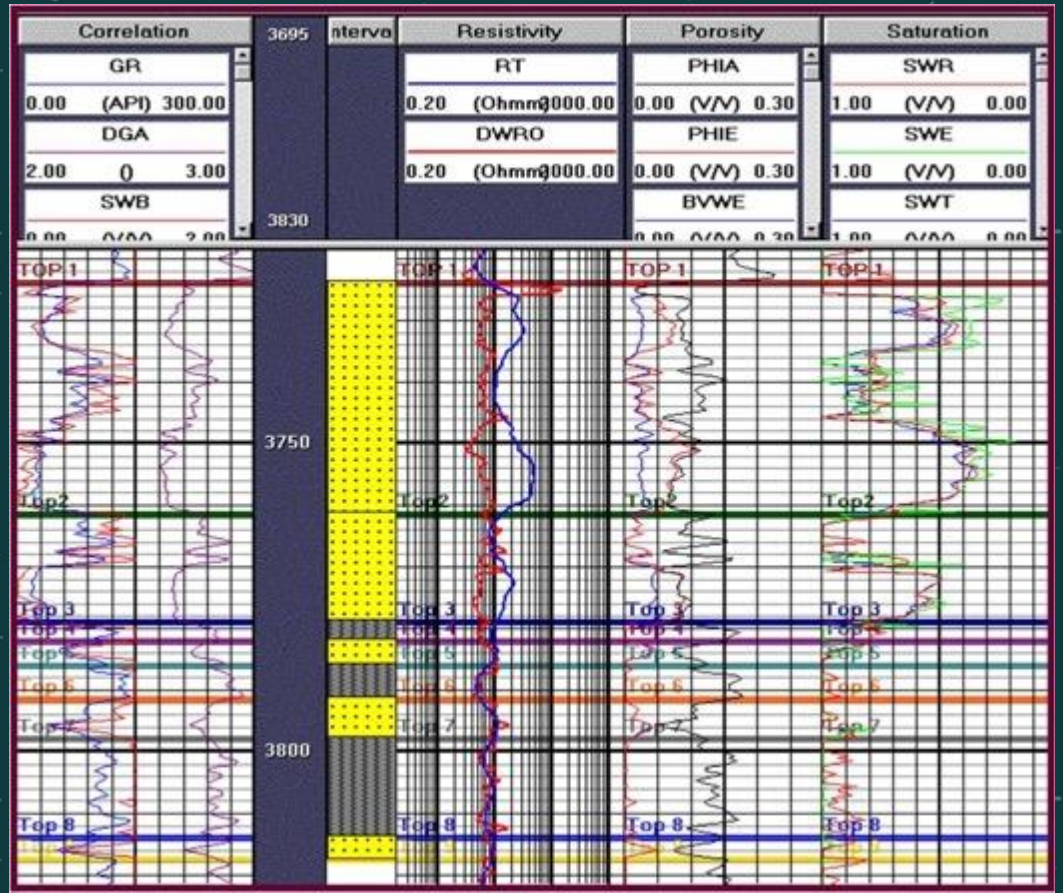
Correlation
GR
0.00 (API) 300.00
DGA
2.00 () 3.00
SWB
3695
3830
3750
3800
Resistivity
RT
0.20 (Ohmm) 3000.00
DWRO
0.20 (Ohmm) 3000.00
Porosity
PHIA
0.00 (V/V) 0.30
PHIE
0.00 (V/V) 0.30
BVWE
Saturation
SWR
1.00 (V/V) 0.00
SWE
1.00 (V/V) 0.00
SWT
TOP 1
Top2
Top 3
Top 4
Top 5
Top 6
Top 7
Top 8

Výsledky

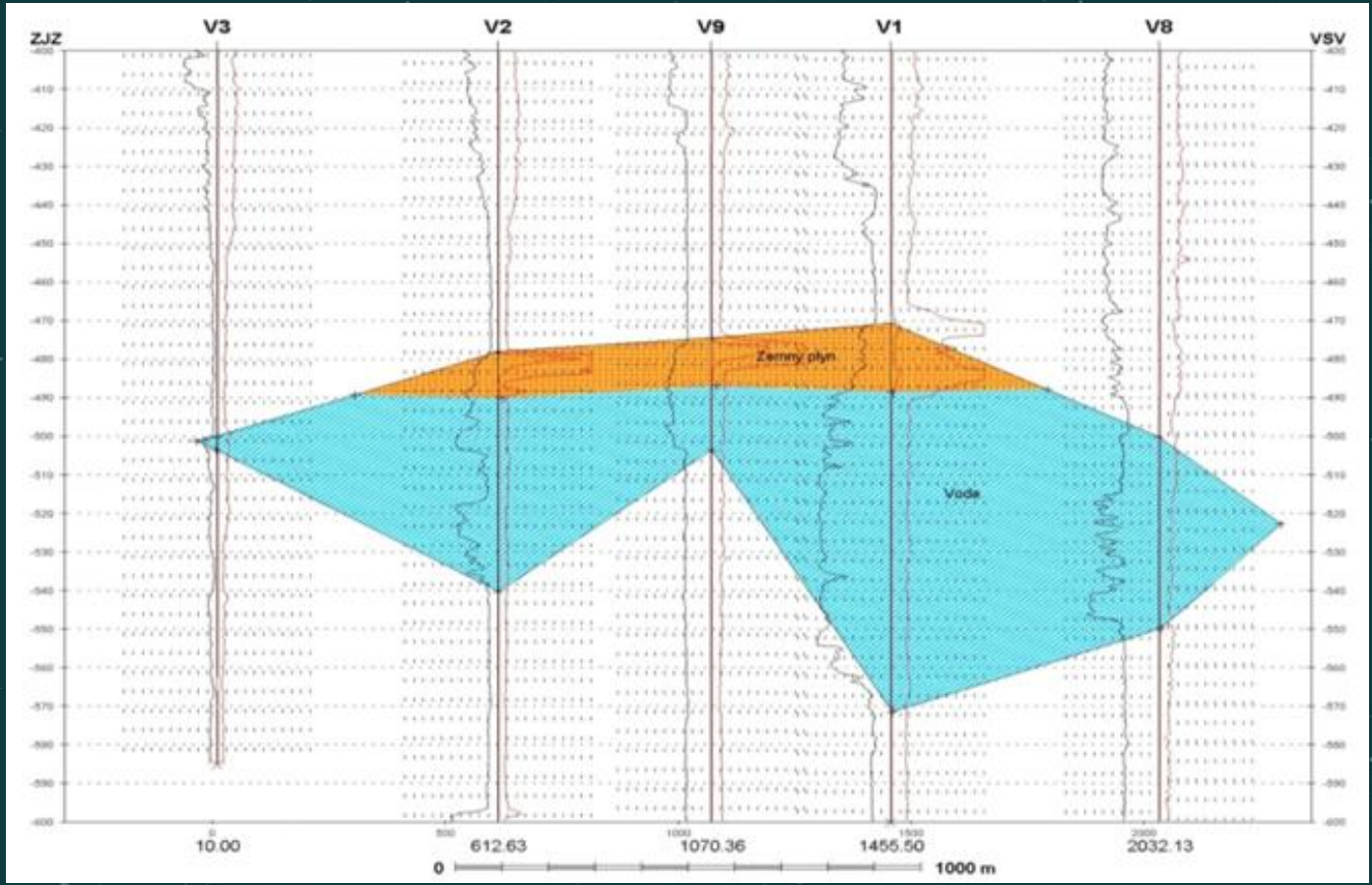
ZJZ
V3
V2
V9
V1
V8
VSV
Zemný plyn
Voda
10.00
612.63
1070.36
1455.50
2032.13
0
1000 m

dôležité závery

- každá metóda je založená na inom princípe
- každá metóda má iný hĺbkový dosah
- každá metóda deteguje iné objekty
- nie vždy je vybraná metóda úspešná
- najúčinnejšia je kombinácia metód

geofyzikálne mapy Slovenska

https://www.geology.sk/geoinfoportal/mapovy-portal/geofyzikalne-mapy/

štruktúra semestra

gravimetria
profesor Pašteka

seizmika, seizmológia
doktorka Brixová

geoelektrika, elektromagnetika
docent Putiška

rádiometria
docent Mojzeš

magnetometria
profesor Pašteka

karotáž
docent Mojzeš

príklady použitia v geológii, ekológii a archeológii

PODMIENKY NA ÚSPEŠNÉ ABSOLVOVANIE:

1. ODOVZDAŤ VŠETKY ZADANIA*

Mgr. Ivan Šulek

Mgr. Andrea Bieliková

*všetky a správne vypracované odovzdané zadania

PODMIENKY NA ÚSPEŠNÉ ABSOLVOVANIE:

2. PÍSOMNÁ SKÚŠKA

Písomná skúška pozostáva z výberu otázok uvedených na konci každej kapitoly skrípt zverejnených na https://www.kaeg.sk/subory/ucebne-texty/.

Tretina bodov hodnotenia predmetu je tvorená bodmi, získanými za správne vypracované a včas odovzdané zadania.

Cvičenia zo Základov aplikovanej geofyziky 1 - detailné informácie

Streda 9:50, G337

Účasť na cvičení je **povinná** ako predpoklad k úspešnému absolvovaniu skúšky

V prípade absencie je potrebné sa ospravedlniť **minimálne deň vopred**

Pomôcky: pero, ceruzka (zastrúhaná!!!), guma, pravítko, kalkulačka, prípadne PC (bude ohlásené cviko vopred)

Rozdelenie cvičení

Aďa

Magnetika (1,2)
Rádiometria
Karotáž
Seizmológia

Ivan

Gravimetria (1,2)
Geoelektrika (VES, GPR)
Seizmika (1,2)

Bodovanie

11 cvičení – 5 bodov za každý -> dokopy 55b -> 30% celkovej známky
Skúška-> 70% celkovej známky
Limit na odovzdanie – 2 týždne

- Ak nebude cvičenie odovzdané do 2 týždňov -> každý deň omeškania -1b
- Ak bude cvičenie načas, ale zle -> týždeň na opravenie-> každý deň omeškania -1b

Body z cvičenia sa započítavajú do celkovej známky
V prípade, že cvičenia nebudú odovzdané v lehote 2 týždne+5dní -> aby bol študent pripustený na skúšku, musí odovzdať cvičenia, ale body mu pripočítané k celkovému hodnoteniu nebudú!!!

sulek20@uniba.sk
bielikova93@uniba.sk

Dotazník o geofyzike

KONIEC

www.kaeg.sk

katedra_aplikovanej_geofyziky